

Tak tedy klidná odpověď

Agrární časopis „Havlíčkův kraj“ přinesl pozoruhodný článek, kterým se budeme zabývat, poněvadž je taková doba, že je dobře dbáti všech příznaků, a poněvadž už se několikrát stalo, že „Venkov“ dozpíval, k čemu „Havlíčkův kraj“ udal notu. Článek zní:

„Bude u nás na jaře volba presidenta. Dle dnešní ústavy má prezident menší pravomoc, nežli v jiných demokraciích. Uvažujme, nemohli-li bychom pro přechodnou dobu, nežli vyjdeme z dnešních potíží, zvýšiti pravomoc presidenta republiky, zdůrazňujeme, dočasně? Bude ovšem třeba velmi pečlivě a svědomitě uvažovati o osobě příštího presidenta. Nemáme tu na mysli nějaké zakryté štvánice proti nynějšímu presidentovi, nemáme úmysl buditi nedůvěru vůči presidentu státu. Víme, jaké hodnoty znamená tento president pro stát. Ale v těchto těžkých dobách bude jistě na prvním místě sám pan president uvažovati o příští své kandidatuře a krajně svědomitě domyslí tuto otázku. Před minulou volbou žádal Viktor Dyk o uvážení, nebylo-li by vhodno ve státě s většinou občanský smýšlející, aby byl presidentem příslušník tábora občanského. Dnes nestačí, aby se na nás vrhli známí lidé a známé vrstvy a volali na nás soud národa nebo policajty. Nelze dnes ukřičeti poctivý hlas, který se dotkne tohoto předmětu. Nejde a nesmí nám jíti o osoby, ale o to, abychom s nejmenší škodou vyšli z dnešních poměrů. Jinde v cizině prostě se agituje pro toho či proti onomu kandidátu presidentského stolce; u nás jsou proklínáni všichni, kdož slušně projeví svůj názor. Volá-li se dnes po instituci několika málo osob, jimž by se mělo svěditi dočasné rozhodování, proč nepomysleti na jinou eventualitu? Proč neřící, že v této těžké době může se uvažovati o zvýšené pravomoci presidentově a o svěření tohoto úřadu do rukou osoby průbojné, nadstranické, věkem odpovídající potřebě těžké doby, požívající důvěry všeho lidu? Proč nepředložiti názor, aby byl příštím presidentem muž občanského tábora, mající plnou důvěru presidenta dosavadního? Nebyl by to účinný pokus o to, aby byla zachráněna demokracie, aby byly odčiněny chyby starého režimu, aby byl stát uchráněn před dalšími těžkými škodami?

Upřímně prohlašujeme: nemáme v nejmenším úmyslu komplikovati těžké poměry jakýmikoli štvánicemi, nechceme se v ničem dotýkati zásluh dnešního presidenta republiky. Jest nám proto lhostejno, odpoví-li se nám štvánicemi a útoky. Nebylo by líp než ukřičeti seriosně promysleti a odpovědět? Bojíme se toho, že se dočkáme dne, kdy se pochopí, že nešli vždy dobře ti, kdož se báli říci lidu svůj názor, svou pravdu, svoje přesvědčení... —1—“

Značka -1- pod článkem patří panu Halíkovi, o němž není neznámo, že všechny jeho záliby ho staví na pravé křídlo agrární strany. Jeho názor je nepochybně také názorem některých jiných sousedů ve straně, jak bylo i r. 1927. Článek nazýváme pozoruhodným, poněvadž opravdu všechno zaslouží velkého pozoru, co by bylo schopno ztížit beztak již obtížnou situaci vnitřní. A nic by toho nebylo tak schopno, jako kdyby se neopatrně zacházelo s otázkou presidentskou. Je ještě v dobré paměti ono ošklivé rozdvojení a rozeštvání národa, které nastalo, když před šesti lety nejen Viktor Dyk, nýbrž i mnozí jiní žádali „o uvážení, nebylo-li by vhodno ve státě s většinou občanský smýšlející, aby byl presidentem příslušník tábora občanského“, a nevyčkávajíce, jak dopadne uvážení, o které žádali, sami hned rozhodovali. Ačkoliv tehdy byla doba zahraničně i hospodářsky tak klidná, že na to nyní vzpomínáme s povzdechem, přece vydání toho

hesla, které nyní p. Halík vyhledal na půdě a oprašuje pro případnou potřebu, uvedlo národ do takového stavu, že se celý otřásal zuřivým zápasem. Tehdy lidé na levici i na pravici bujností nevěděli, co dělat, a nemajíce opravdových starostí, dělali si aspoň falešné. Nebezpečí nynější situace jsou nám všem však dokonale známa. Máme si nyní popřáti znovu luxus takové hluboké krize? Má posádka v člunu v bouři užívat vesel místo k veslování k tomu, aby se jimi mlátila pro otázku, kdo má nosit kapitánské prýmky?

Hlavní hledisko, které si vzhledem k presidentské otázce musíme osvojit, je toto: nesmí jí býti komplikována situace vnitřní, nesmí se pro ni vznést svár mezi ty, kdo potřebují si být přáteli, aby odolali skutečným nepřátelům. Heslo, aby presidentem se stal příslušník občanského tábora, této zřejmé potřebě klidu odporuje, neboť je to heslo bojovné. Zda si to vůbec pan pisatel uvědomil? Z mnohého se zdá, že nikoliv, nebo že je mu to jedno. Kdyby řekl toliko: presidentem má býti osoba takových a takových vlastností, neměli bychom právo mu vyčítat bojovnost. Jestliže však dodá: a musí to být příslušník občanského tábora — pak to neohlašuje nic jiného než tolik, že určitá část naší politické veřejnosti má sto chutí vydat se na výboj. Přijmeme spíše teorii, že si pisatel tyto zřejmé okolnosti snad ani neuvědomuje (ačkoliv je těžko pochopit, jak je to možno), poněvadž k ohlášení tohoto útoku jednoho bloku připojuje výzvu, která se obvyčejně pronáší jen tenkrát, když někdo poví něco objektivního a ne stranického, jako v tomto případě: aby tento námět byl seriosně a klidně promyšlen. Čili útočník dovolává se klidnosti toho, proti komu útok jest namířen, to jest klidnosti levice. My se teď v klidnosti náramně cvičíme, a kde bychom to sami nesvedli, pomůže nám censura. A tak tedy velmi klidně povídáme: článek „Havlíčková kraje“ zakládá se na rozporu, který nejlépe osvětlíme, jestliže krátce podáme jeho skutečný obsah. Jest takový: my se dáváme do boje, my žádáme pro sebe to privilegium, aby presidentem byl náš člověk, a vy, kteří tím máte být postiženi, to seriosně promýšlejte. To je jako kdyby někdo někoho odstrčil a ještě ho pro posměch žádal, aby to odstrčení hluboce promyslel. A ještě jeden rozpor jest v článku obsažen: zároveň s tím, aby presidentem se stal kandidát občanského bloku, je žádáno, aby jeho pravomoc byla zvýšena. Levice má tedy pomáhat rozšiřovat pravomoc muže, jenž by se stal presidentem právě proto, že nepatří k ní, čili, jenž se dostal na toto místo právě proto, že je jejím odpůrcem. To levice, která nyní v zvyšování vládní moci jde věrně s ostatními a zachází snad i dále, než jí bude jednou zdrávo, je přece nucena si rozmyslet. Dostane-li se někdo na presidentský stolec jako člověk celého národa, pak by v této době nemohlo být námitek proti zvětšení jeho práv, jsme-li ujistňováni, že to má být přechodné opatření. Dostane-li se tam však jako vyslovený kandidát jenom jedné části, nemá právo žádat od celého národa, aby mu jeho moc zvyšoval.

Halíkův článek má titul: „Volá se po nadstranické instituci“, a mezi vlastnostmi budoucího presidenta uvádí také nadstranickost. Pěkná nadstranickost, když se hned výslovně dodává, že to musí být muž z občanského tábora. To je jako kdyby někdo pravil: tato zahrada patří všem, ale jenom já budu mít od ní klíče. Toto nemůžeme uznat za nadstranickost, když se tu přece žádá prvenství pro čistě stranický pojem občanského bloku. Nebo jsou socialisté považováni už za tak ponížené okolnostmi, že pro ně nadstranickost neplatí, a že se o ní mají dohodnout jen občanské strany mezi sebou?

Podle „Havlíčkovy kraje“ má budoucí prezident býti osoba „průbojná, nadstranická, věkem odpovídající potřebě těžké doby, požívající důvěry všeho lidu“. Proč to má zároveň býti příslušník občanského tábora, není už pak důkladně vysvětleno, ani ten zářek, proč právě příslušník občanského tábora požívá důvěry všeho lidu, kdežto příslušník socialistického tábora zřejmě si na tu čest nesmí dělat nároky. Co to všechno jest? Znamená to, že v gramofonu byla zapomenuta stará deska — z r. 1927, nebo je to naopak vliv nejnovějších časů?

„Musí to být průbojný muž a člen naší strany“ — to je direktiva, s kterou do presidentských voleb nepůjdeme. Záleží více na kvalitách než na tom, u jaké jest strany a z jakého tábora. Musíme si uvědomit hlavní úkol doby přítomné a podle toho řešit i presidentskou otázku. Hlavní úkol zajisté jest: provést národ a stát beze škody tísní a bouří, která se stahuje. Pokud jde o národní prospěch, osvědčil se dosavadní prezident, jak se velké většině zdá, dostatečně, má v tom jakousi praxi už od r. 1915, a pro tuto hlavní věc není potřebná žádná změna v osobě, a sotva kdo jiný by se mohl s ním v tom bez uzardění srovnávat. Viděti pak v něm na presidentském stolci jen zástupce levice, je libovolná konstrukce; nikdy nezastával svůj úřad tímto způsobem. Pokud pak ostatních věcí se týká, víme, že p. prezident už několikrát s „krajní svědomitostí“, jak se od něho žádá, tuto otázku promýšlel. Jeho rozhodnutí přijmeme s uctivostí. Jedno je jisto: rozhodně by neměl „důvěru všeho lidu“, kdo by se pokoušel ho nějakým záluďným způsobem odstranit. V zájmu potřebné autority budoucího presidenta je vyloučeno, že by se mohl presidentské funkce ujmouti někdo, kdo by Masaryka v politickém boji odstranil. Muž, který se jmenuje Masaryk, nepadl by tak lehce, aby se půda nezatrásala.

Ať tak či onak, ať Masaryk nebo, rozhodne-li se snad nekandidovat, někdo jiný, je potřebno, aby budoucí prezident byl kandidátem celonárodním, ne mužem jediného tábora. Pro presidentskou otázku nesmí znovu vzniknout zápas — za okolností daleko nebezpečnějších. Jestliže máme o něčem seriously uvažovat, tedy jistě o situaci tohoto státu: zahraniční nebezpečí je známo; zprávu o hospodářských potížích má většina napsanu na své kůži; k tomu připočteme silné nepřátele vnitřní: Němce, kteří Hitlera mnohem více ctí než cokoliv uvnitř našich hranic a rádi by pangermánskou myšlenku nejdříve vyzkoušeli na Československu; Maďary, kteří projevují podobnou příchýlnost k Maďarsku a u nás vůbec nic dobrého neshledávají; silné komunistické hnutí, o jehož cílech není nutno blíže vykládat; Slovensko, které se třese v autonomistické horečce; mimo to velkou spoustu lidí otrávených, nadávajících a pro nic se exponovat nehodlají-

cích. Jestliže mnoho nepřátel znamená mnoho cti, pak je pravděpodobno, že s nás čest přímo kape. Za takových okolností nesmí se do toho tábora, který setrvává při věrnosti k státu, a kterého jest celého zapotřebí, aby stát ubránil, zanašet lehkomyšlně žádný rozbroj ani pro presidentskou otázku, ani pro konstrukci občanského bloku ani pro cokoliv jiného. Není nás mnoho, a je třeba národní jednoty právě tak jako ve válce a v prvních letech poválečných. Dbejme už teď o to, aby presidentská otázka se nestala hroblem této tak svrchované potřebné jednoty.

Ferdinand Peroutka.

poznámky

Tři citáty

„... naše české časopisy mlčely — byla tenkrát censura, a kdo si nechtěl hubu spálit, musel mlčet nebo chválit.“

Karel Havlíček v „Národních novinách“ 7. dubna r. 1848.

„Nížepsaný, ačkoliv nemíní a nechce vládě jenom odporovat, přece svobodu svého osobního smýšlení nikomu zadati nehodlá, a samostatně bude vždy na všechno, co se ve vlasti děje, patřiti... Každý dobře smýšlející, buď si on stavu jakéhokoliv, uzná zajisté, že „Národní noviny“ svobody tisku nezneužívaly, neboť byla naše ouhlaivní zásada, že v tomto zmateném čase nesmíme bez potřeby stav proti stavu, občana proti občanu popuzovati, a proto jsme se ve mnohých věcech, které nebyly dle vůle a duše naší, raději mýřili, jen abychom bouři přirozenou ještě více nerozpalovali.“

Karel Havlíček v „Národních novinách“ 30. května r. 1848.

„... musíme ovšem jenom s největší mírností svobody tisku užívatí a všeho toho se varovati, co by nám jen poněkud mohlo vyloženo být za bouření lidu. Povinnost naše a svědomí ale žádá, abychom nic proti pravdě nepsali, aniž pravdu tam zamlčeli, kde by z toho celé zemi škoda povstala. To ale jen vždy s největší mírností a zcela chladně učiníme, aby aspoň žádná před poctivými lidmi slušná příčina nebyla, ouředně proti nám vystupovati. Stane-li se to ale přece, aspoň celá země uvidí, jakou máme svobodu tisku, jakou konstituaci, aspoň celá země se přesvědčí, jak upřímně se smýšlí s našimi svobodami.“

Karel Havlíček v „Národních novinách“ 7. července r. 1848.

O konfiskacích v „Přítomnosti“

píše v posledním čísle týdeník „Demokratický střed“ na úvodním místě toto:

„Zastavení některých komunistických listů a rozhodnutí vlády o rozpuštění německé strany národně socialistické mělo by být přijímáno veřejností s uspokojením. Právě dosavadní nerozhodnost vlády a dřívější shovívavá praxe vytvořila na jedné straně mnoho nespokojenosti s vládou, na druhé — zvláště hakenkreuzlerské straně — pomáhala vytvářeti jakousi bezstarostnost, s kterou se prostě přes „danou skutečnost“ — naši republiku, přecházelo k stále výbojnějším plánům do budoucnosti. Neměl se hned od počátku ve státní administrativě trpěti nikdo, kdo s blahovůli přecházel přes lhostejnost anebo dokonce přes nepřátelské smýšlení. Nyní sklízí se ovoce nerozhodnosti. Sami jsme si jí mnoho nepřátel vychovali. Zanechme však rekriminací minulosti. Ráznost postupu proti skutečnému vnitřnímu nepříteli jest na místě a porozumí jí každý. Zdá se však, když už se vláda rozhodla k těmto radikálním krokům, které učinily konec dosavadní „demokratické idyle“, že přespříliš při tom nezmoudřela. Je příznačné, že ostrý kurs proti rozvratným živlům v republice projevuje se současně zahájením nové konfiskační praxe proti listům, které z této protistátní činnosti nemohou být podezřívány. Již minulý týden překvapení jsme byli konfiskací „Přítomnosti“, a tento týden nová pilná práce censurní tužky nasvědčuje, že nejednalo se o náhodu, nýbrž o nový systém... Tak jako dříve nedovedl se rozpoznávati skutečný nepřítel re-

publiky, přichází se nyní do druhého extrému. — Nechtějí se viděti její přátelé! Radikálnější praxe nastupuje zcela mechanicky. Používá se jí tady proti někomu, kdo nemůže být podezírán ze zlé vůle, a kdo po léta svým nezávislým perem přispíval k boji proti rozvratu a nespokojenosti. Takováto praxe budí jenom dojem, že zájem republiky jest tu až příliš okatě identifikován se zájmem vlády, takže zakročuje se ne proto, že poškozován jest stát, nýbrž vyslovovány nepřívznivé úsudky o nynější vládě. Jest opravdu litovati, že takovýmto mechanickým všeobecným nástupem proti kritice vlády zeslabuje se účín vládních opatření proti hakenkreuzlerům a komunistům.

Konfiskační praxe vůbec je pro politiky nejnebezpečnější výchovný prostředek. Velmi často docíluje se jím opačných účinků, nežli bylo zamýšleno. Víme ze zkušenosti z doby rakouské censury, jak snadno vychovávala český lid k odboji právě svojí konfiskační praxí. Nyní sice nemusíme se obávat, že by českou veřejnost vychovávala k velezradě, avšak není pochyby, že živí velmi vydatně opozičního ducha.

Jakkoli tedy veřejnost měla by vítati energičtější nástup vlády proti rozvratnictví, obáváme se, že energie současně uplatňovaná do vlastních řad podobným způsobem, jako v případě „Přítomnost“, přispěje pouze k zvyšování nespokojenosti a zmatků. Apelujeme znovu, veřejnost sama si přeje, aby měla důvěru ve vládu. Avšak důvěru tuto nezíská vláda, nebude-li veřejnosti imponovat a míti k ní přímý, otevřený poměr. To je pravá demokracie.“

Osud českého protikatolictví

Konflikt s papežských nunciem je dobrou příležitostí, abychom se trochu rozpomněli na osudy českého boje proti katolictví. Srovnáme-li intenzitu tohoto boje před válkou a jeho ochablost dnes, dojdeme k poznání, že šlo nikoli o boj proti katolictví jakožto náboženství, nýbrž proti katolictví jakožto klerikalismu, to jest proti politické nadvládě kněžské kasty. Ideová vůdcové tohoto boje, spisovatelé a profesori, snad si představovali jeho pohnutky poněkud jinak, ale u muže z lidu šlo sotva o co jiného, než o protest proti spojenectví šavle a kroupě. Jakmile po převratu toto spojenectví přestalo, jakmile klerus ztratil někdejší výsadní postavení v politice, ochabl boj proti katolicismu až nápadně. To je zajisté aspoň nepřímým důkazem toho, co říkáme.

Tímto ochabnutím se ukázala slabost oné filosofie, v jejímž jménu byl boj proti katolicismu veden — filosofie pozitivistické. Stačila na agitaci, ale nestačila na to, aby zasáhla katolicism v jeho životním nervu. Přes všechny své zvrácenosti katolicism byl a jest i náboženstvím i filosofií i morálkou i politikou, slovem ucelenou a propracovanou soustavou, teorií i praxí všeho lidského života. Proti této soustavě bojoval volnomyšlenkářský pozitivism několika školskými formulkami (na př. psychofysický paralelism, vývoj a pod.), heslem vědy (heslem, nikoli živou vědou!) a intelektualistickou kritikou. To všecko dnes nevytláká ani psa od kamen, přes to, že se někteří jednotlivci i organizace pokoušejí obnovit boj na staré základně a logickým způsobem polemizují proti katolické víře v pánaboha a v nesmrtnost duše.

To však je počínání marné. Člověka prostého to nerozhřeje. Bylo by na čase si vzpomenout na starou zásadu Masarykovu, který proti katolicismu doporučoval boj pozitivní, to jest nejen logikou a kritikou, nýbrž postavením stejně hluboké a ucelené životní filosofie. Volnomyšlenkářský pozitivism docela přehlížel, že člověk vedle života smyslu vede také život ducha. Všecka křesťanská náboženství se zakládají na určitých faktech duchovního života, jinak by se přece nedala vysvětlit jejich moc nad lidmi. Tato fakta musí respektovat i každá nová filosofie, která chce tato stará náboženství, mezi nimi katolicism, zvrátit. Nedokáže-li to, bude muset v naději na úspěch spoléhat jen na pomoc politické konjunktury, jako předválečný pozitivism. *Zd. Smetáček.*

Z ničeho nic

Historie pokusů o německou národní frontu jest obohacena o novou kapitu, kterou možno již považovati za uzavřenou. Tentokráte se jednalo o dva souběžné pokusy: o *Volksrat* a o *Volksfront*. Všeho moc škodí, a to se osvědčilo i v tomto případě. Němečtí lidé si tyto dvě snahy popletli; *Volksrat* se podařilo jakžtakž zachránit, ale *Volksfront* byla pochována. Pokud jde o *Volksrat*, nejednalo se Němcům o nic jiného než o kopii Československé národní rady, snad s tím rozdílem, že *Volksrat* nepočítá s účastí německých sociálních demokratů, kdežto v Čsl. národní radě sociální demokracie jest zastoupena.

Složitější byla otázka *Volksfront*. Iniciativa přišla tentokráte od německé nár. socialistické strany, která by ráda viděla, aby její věc — zejména její konflikty s paragrafy — byla považována za věc všech Němců u nás. Našli pochopení u německých nacionálů, kteří projevíli ochotu likvidovati svoji stranu a vplynouti do nové politické formace. Ale to byla jediná strana, u které našli pochopení. *Volksfront*, tak jak tanula iniciátorům na mysli, nepředpokládala nic jiného, než zánik dosavadních stran a vytvoření nové, velké politické frakce. Němečtí nacionálové v celku mohli s tímto projektem souhlasiti; jejich strana jest v stadiu pomalého odumírání, a tak chtěli z nouze udělat činnost. Ale jinak bylo u ostatních stran. Svaz německých zemědělců odmítl. Odmítl i němečtí křesťanští sociálové, neboť hlas, kterým odmítali, nezněl zcela určitě. Mluvili o frontě, jejíž základem byly by křesťanské principy. A posléze odmítl i němečtí demokraté; učinil tak resolucí, v níž vytkli podmínky, za nichž byli by ochotni se jednotné fronty účastniti. Žádají m. j. její jasné (kladné) stanovisko k státu, odstranění t. zv. arijského paragrafu v této frontě. Tyto požadavky jsou přímo protichůdné tomu, co by *Volksfront* chtěla provádět. Sotva může míti kladné stanovisko k státu formace, která by vznikla z iniciativy nejradikálnějšího německého hnutí u nás, která den ze dne ukazovala, že inklinuje více k říši než k republice. A sotva by se mohla tato *Volksfront* vzdáti své antisemitské tóniny, když v Německu si právě v ní tak libují. Německé strany — s výjimkou německé strany nacionální — tedy odmítly vstoupiti do jednotné německé fronty a tím jest věc vyřízena. Zase jednou: mnoho povyku pro nic.

Volksfront jest pohřbena. Snad jen *Volksrat* bude žíti svým chudíčkým životem; bude vydávati projevy, bude se vyhýbatí jasným projevům, aby se udržel na úzké lávce mezi aktivisty a negativisty.

Na troskách porad o vytvoření *Volksfront* vydává mladý turnerský pracovník K. Henlein projev k novému seskupení německých sil. Ani s tohoto mračna asi nebude přšet; už proto ne, že sotva by profesionální politikové a mluvčí národa si dali radit mladým člověkem. Projev K. Henleina jest jen zajímavým dokumentem smýšlení německé mládeže. Z části nevazuje se na myšlení staré generace, ale nové cíle nedovede formulovati jasně. Zajímavé jest akcentování stavovských základů politiky i nejasné akcentování nutnosti sociálních prvků v politické práci. Jest dokumentem smýšlení německé mládeže; ostatně i česká mládež si velmi často zakoketuje s myšlenkou stavovského státu. Jest to i na př. mládež lidové strany.

Neděspěch s akcí *Volksfront* ukazuje, že mezi německými politickými stranami — i když platí daň době — jest dosti rozumných i politicky vypočítavých lidí, aby neprohledli hru těch, kteří zase volali národ k svornosti ze svých speciálních důvodů. *V. Gutwirth.*

Moc a myšlenka

Ten, kdo jednou po letech bude psáti o vztazích mezi mocí a myšlenkou, bude se musiti hodně dlouho zdržeti u doby, která jest pro nás přítomností. Polituje pak ty, kteří v této době žili a měli v úctě myšlenku, neboť pozná, že jedním z hlavních rysů této doby — a to hodně vysvětluje její nesnáze — byla neúcta k myšlence. Sotva se v dějinách najde případ *m o c i*, která by vystačila s takovou myšlenkovou chudobou, jako jest moc, která vládne nad Německem; při tom tato moc odvolává se na to, že se opírá o vůli velké části obyvatelstva, což svědčí o tom, že lidé po válce od moci nežádají nadbytek myšlenek. Hitlerovské Německo nepřišlo s novými myšlenkami, nýbrž vyškralo zbytečky myšlenek z dřívějších dob, myšlenky zdržující se na periferii myšlení; okořenilo je rázností, a německý člověk tleskal. Je tu nejen nedostatek myšlenek a myšlení, ale přijímá nenávist k myšlenkám. Hitlerovské Německo vědělo, že dá svým lidem *circenses*, když bude páliť knihy, když bude zbavovati občanství lidí, jejichž myšlenky našly posluchače a čtenáře v celém kulturním světě. Poslalo myšlenku do emigrace. V tomto směru šlo jen jako avantgarda toho světa, který chce vystačiti bez myšlenky. Přehli jsme z extrému do extrému. Je-li chybou mnohých lidí, že nedovedou se postarati o to, aby jejich myšlenka měla sílu proniknout, jest tu druhý extrém: lidé propadající fantomu moci a ztrativší vědomí, že za mocí musí státi myšlenka. V okamžité situaci ovšem rozhoduje, jak dopadne srážka různých mechanických sil. Ale definitivní zápas rozhodnou na konec myšlenky. Silnější zvítězí nad slabší, lepší nad špatnou. Moc není s to se udržeti jen mocí. Jsou to zejména politické strany, které podlehy tomu: vše pro moc strany. Odtud jejich despekt k myšlence. *V. G.*

Arabský chlapec, André Gide a evropští socialisté

Vyšla v českém překladu autobiografie André Gida, kniha sensační, odvážně upřímná a sporná, jako celá Gidova osobnost. Její autor je apoštolem onoho pojetí svobody, podle něhož je člověku všechno dovoleno. Jak na to reaguje socialistická kritika?

A. M. Piša napsal o knize referát do Činu (V./13.). Zdá se, že mu Gide velmi imponuje. Piša sice neříká, že je pro Gidovo pojetí umění, života, morálky, ale neříká ani, že je proti — kdo mlčí, souhlasí. Docela zřejmě však Piša stojí na Gidově straně v boji proti „mechanicky uniformující a pokrytecky demoralisující puritánské morálce“, jak se v svém referátu vyjadřuje. Zdá se mi, že Gidův případ není pro socialistu tak samozřejmý, aby k němu nebylo třeba zaujmout určitější stanovisko než je Pišovo.

Cituji z Pišova článku: „... ve jménu svobody svého přirozeného instinktu a vůbec mravní svobody svého já vzepře se hrdina této autobiografické zповědi proti mechanicky uniformující a pokrytecky demoralisující puritánské morálce, překoná pocit kletby a hříchu a s osvozeným sebevědomím prožívá dychtivé opojení z životní radosti a svobody, z plnosti a rozmanitosti světa a svého já.“

„Ve jménu svobody svého přirozeného instinktu...“, ve jménu „mravní svobody svého já...“ — — — Neměl by se socialista a demokrat trochu víc zamyslet, než napíše taková slova? Neklame-li mne všechna má schopnost úsudku, je to — čistý anarchismus. Ten anarchismus, jehož se odjakživa dovolávali měšťáctí liberálové a proti němuž odjakživa bojovali socialisté, dobře poznávajíce, že neomezená svoboda jednoho znamená otroctví druhého a obvykle mnoha druhých. To platí nejen v oboru hospodářském, nýbrž i v mravním. Vizme tu na případu Gidově.

„Překonání pocitu kletby a hříchu“ a nové „dychtivé opojení z životní radosti a svobody“, o němž mluví Piša, nastalo u Gida po tom, když mu v severní Africe Oscar Wilde dopomohl k homosexuálním stykům. Stalo se to, jak sám Gide líčí, takto: Přišli večer s Wildem do jakési arabské krémy. Gide tam uviděl chlapce, který se mu velmi zalíbil. Wilde zpozoroval, že se Gide na chlapce dychtivě dívá, a protože byl zkušenější, zeptal se ho: „Chceš toho chlapce?“ A když Gide přisvědčil, zprostředkoval dostaveníčko.

Pocit osvobození, který se pak dostavil, byl Gidovi patrně základem jeho mravního individualismu, jak říká Piša, a egoismu, jak bych to spíš nazval já. „Člověk je mu přímo povinen využít všechno své vnitřní bohatství, přiznati si a prožiti všecky, i nejnebezpečnější, nejzazší, nejprotikladnější možnosti a dispozice své duše,“ formuluje Piša vůdčí mravní zásadu Gidovu. Kdyby se to týkalo jen Gida samotného, proč pak ne? Ať si prožije, co může a uzná za dobré. Ale to je to, že takovým prožíváním i „nejnebezpečnějších, nejzazších a nejprotikladnějších“ dispozic bývají často postiženi jiní, jako na příklad ten arabský chlapec. Jak to přijde, že se v Evropě nikdo nezajímá o tohoto chlapce? Že se nikdo neptá, jakým způsobem se dostal k tomu, aby poskytoval „osvobození od kletby a hříchu“ lidem, jako je Gide? Není to podivné? Úchylní lidé jezdí do Afriky, aby se tam ukájeli na arabských chlapcích, a evropští socialisté si překládají jejich zprávy, s vážnou tváří diskutují o jejich „individualismu“ a zajímají se o jejich osvobozující pocity. Arabští chlapci jim při tom jaksi mizejí, stávají se milou, abstraktním pojmem, příležitostí, aby mohl geniální spisovatel ukázat svůj znamenitý styl. Co tu je protestů proti vykořisťování koloniálních národů, ale toto mravní vykořisťování evropského socialistu neuráží. Proč vlastně ještě trestáme lidi, kteří zneužívají bílých dětí, když se náš mravní cit nebourá proti zneužití dítěte barevného?

To že je „boj za svobodu jedince svědomí“, „mravně bojovný postoj osvěceného a svobodného jedince ve jménu lidskosti proti měšťácké společnosti, proti jejím zlořádům a předsudkům“, jak se domnívá Piša? Není-li pak už také měšťáckým předsudkem nosit hlavu mezi rameny? Že ji dnes mnozí socialisté schovávají doma do prádelníku, o tom rozhodně není pochybnosti. Dal bych však přednost tomu, abychom si ji ponechali na starém místě. *Zd. Smetáček.*

Obrázky z ciziny

Říšskoněmecká propaganda. V biografu běží film; přelíčení, ve kterém vystupuje Lubbe, začíná. Člověk přemýšlí o říšskoněmecké propagandě. Němci v říši si pořídili ministerstvo propagandy. Základním předpokladem dobré propagandy jest vymyslet se do duše toho, kterého chci propagandou získat. Pro říšskoněmeckou propagandu to znamená vymyslet se do duše kulturní ciziny, která má tolik příčin vrtět

hlavou nad tím, co se děje v Německu. Snad v Německu tento film s tváří Lubbeho vykoná svoje poslání. Snad ten zchátralý obličej utvrdí hakenkreuzlery ve víře v to, co se jim k věření předkládá, že totiž to byli komunisté a marxisté, kteří zapálili říšský sněm a tak vynutili, aby hakenkreuzleré ostře zakročili. Ale jinak působí tento film v cizině. Člověk se dívá na ten bezvýrazný, tupý, skleslý obličej, na podlomené tělo. Na člověka, který připomíná ubohé postavičky bláznů, které tu a tam vidíme na vesnici. Snad je to tvář člověka, kterému příroda nedala plnou mysl; snad je to tvář člověka, který byl morfiem a jinak preparován. Marně hledáme v této tváři tupě obrácené k zemi jiskřičku nějakého politického vědomí a politické aktivity, která by nás přesvědčila o tom, že tento člověk z politických důvodů zapálil říšskoněmecký sněm. Němci v říši si vybrali do tohoto agitačního filmu, kterým chtějí prokázat politické pozadí požáru říšského sněmu, velmi špatného herce. Tento film a tato tvář nás nepřesvědčí o politických důvodech zapálení říšského sněmu. Němci dovedli tu a tam udělati dobrý film. Tento kratičký politický film se obrací proti těm, kteří s ním chtěli agitovati.

Amerika. Film běží a líčí americkou ulici, vseknutou mezi vysoké mrakodrapy. Ulice jest přeplněna průvodem a diváky, kteří manifestují pro Rooseveltův pokus hospodářské rekonstrukce U. S. A. Průvod je čistě americký. Jsou národohospodáři, kteří pochybují o tom, že se to Rooseveltovi podaří. Jest jisto, že o výsledcích a úspěchu Rooseveltovy akce se nerozhodne tam, kde se pro její úspěch agituje a manifestuje tak americkými prostředky; hospodářské problémy států a národů se nerozřeší na ulici. Ani v Praze, ani v New Yorku. Není však lhostejno, jak se k různým plánům hospodářským chová veřejné mínění. Ty velké průvody v USA. ukazují, že hospodářská otázka chytla nejširší vrstvy u srdce; staví se za určitý hospodářský plán. Kdy se stalo u nás, že by ulicemi šel průvod manifestující za konkrétní hospodářský plán? Kdy se stalo, že by konkrétní hospodářský plán dovedl vyvést celé desetitisíce lidí do ulic? Je tu malý protějšek článků, které píše národohospodáři, dokazující nezájem širokých mas na životě hospodářském, s jehož vývojem a léčením jsou tyto masy spjaty. *V. G.*

Nemocenské pojištění

V Paříži se konal sjezd nemocenského pojištění; z referátů se dočítáme, že od nás tam bylo (nejméně) deset zástupců. Snad jich bylo více; ale i těch deset bylo mnoho. Vláda se usnesla omeziti účast na mezinárodních sjezdech; stojí to peníze, peníze nejsou. A velmi často výsledky nejsou úměrné nákladům, spojeným s účastí na těchto sjezdech. Člověk někdy neví, kde se končí sjezd a kde začíná výlet. Nechci říkat, že v tomto případě se jelo na výlet. Ale nemocenské pojištění u nás není na tom tak skvělé, aby mohlo poslat hned celou řádku delegátů na sjezd do Paříže. Snad vyjde sjezdový protokol, a v tom by našel materiál i ten, kdo nepovažoval za nutné jeti do Paříže. Ukazuje se také, že nemocenské pojištění ve svých vrcholných svazech není dosti soustředěno, jede-li za ně do ciziny hned celé oddělení ve vagoně. Jde o to, aby odpůrcům nemocenského a sociálního pojištění nebyl dodáván argument právě z jeho institucí. Pravici nejde o nápravu v sociálním a nemocenském pojištění; celek sociálního a nemocenského pojištění je jí trnem v očích. Proto není dobře, když se pravici dávají do ruky argumenty těmi, kterým by mělo záležeti na dobré obraně. *V. G.*

Teorie a praxe sterilisace jako příkaz Třetí říše

Německo sice vždycky dbalo do jisté míry aspoň na papíře své čistoty rasové, zejména do té doby, kdy se statisticky zjistilo, že se pokles porodnosti a zvýšení úmrtnosti nedají zatajit. Řekněme, že v tom bylo kus zdravého smyslu o přetrvání národa, který byl od několika staletí hýčkán myšlenkou, že musí ovládnout svět a že jest jediným „vyvoleným“, který všemi mocnostmi božskými i lidskými je k tomu povolán. Než příliš ostré a palčivé politické problémy zaměstnávaly říši tou měrou, že mnoho z toho bylo papírové. Jiný cíl mělo Německo císařské, jiný republika po světové válce, a konečně jiný má i Třetí říše. Tato vyzdvihla nikoli neúmyslně požadavek rasové čistoty v době, kdy situace jde na nůž. Národové slovanští svou populaci prokazují neobyčejnou životní schopnost a ohrožují tak sny i plány Třetí říše. Odtud vychází pak zákon o sterilisaci lidí obého pohlaví, kteří podle běžných vědeckých předpokladů mohli by ploditi potomstvo tělesně i duševně zatížené, tedy individua méněcenná, na něž naopak stát by musel přispívati v nejrůznějších ústavech velikými sumami peněz. A byly to opět detailní statistiky německé, kterými se pro-

kazovalo, jak mnoho škol, letovisek, tělocvičných organizací dalo by se podporovati těmito penězi, čili jinými slovy, kolik dobrého vojska by mohlo vychovávatí Německo za stejný náklad, neboť jeho myšlenky jsou po výtece jen militaristické. Než sterilisace setkala se s jistými překážkami, jež ostatně se daly i předpokládati. Sterilisace u muže je jednoduše proveditelnou, u ženy znamená to však zákrok daleko větší, nechce-li se lékař uchýlit k sterilisaci paprsky roentgenovými, jež podobně jako sterilisace hormonální není dosud na takovém stupni dokonalosti, jak by si bylo přáti. V Německu za posledních pět let stoupl počet duševně chorých z 252.793 na 277.471, avšak počet obyvatelstva celkem stoupl jen o 2.5%. Statistika z mnohých měst ukazuje, že počet duševně méněcenných stoupl o více než dvakrát. Verschuer, který se zabýval zjištěním těžkých poruch dědičných, našel celkem 300.000 lidí s dědičnou slepotou, hluchoněmotou, těžkými tělesnými defekty, epilepsií, schizofrenií, cirkulární psychosou a dědičnou slabomyslností v říši. Přičtou-li se k tomu skupiny pijáků, vyjde číslo 500.000 jako číslo jen okrouhlé. Jak veliký je vliv dědičnosti, vysvítá z těchto čísel: při cirkulární psychosé, byl-li jeden z rodičů nemocný, onemocnělo touto chorobou 30—33% dětí, byli-li oba rodiče nemocni, je postiženo potomstvo v 52.5%, při schizofrenii za stejných okolností 9—10%, při této chorobě u obou rodičů 53% dětí je schizofrenických, 23% dětí jsou psychopati. Při slabomyslnosti udávají Davenport a Elderton 77% nemocných dětí, je-li jeden z rodičů zdrav, je postiženo 54% potomstva. Denní taxa na ošetření hluchoněmých a slepých obnáší 3.50 marek. Zdravé dítě německé stojí průměrně 230 marek, nemocné dítě školou povinné 573 marky. Při mírném posudku výdajů na dědičné choré přišlo se k sumě 350 milionů marek ročně. Ovšem náklad na tyto nesou většinou obce samy, čili obecní rozpočty jsou zatíženy velmi mnoho těmito obnosy. Fetscher, který studoval tuto otázku v jednom německém městě s 37.000 obyvateli, zjistil, že město mělo celkem za rok 90.143 marky vydati s dědičně chorými. Na anketu tohoto autora, rozeslanou do velkých měst, došla řada odpovědí, z nichž vysvítá, že v 17 městech říše bylo provedeno celkem 112 sterilisací, z čehož připadalo na indikace lékařské 83 operace, na indikace eugenické a sociální 18 operací u žen a 11 u mužů. Tedy počet poměrně velmi malý, bereme-li v úvahu oněch 500.000 lidí. Aby zřetelně se ulevilo, bude třeba provést v celé říši nyní asi 15.000 sterilisací ročně. K operaci je třeba svolení příslušného individua, v případě nezletilosti jak poručníka (nebo právního zástupce), tak i poručence, tam, kde není toho zřízení, rozhoduje zvláštní zdravotní rada, který případ uváží a operaci doporučí. Proti nucené sterilisaci byly uváděny a jsou námítky rázu náboženského, jež nelze ani v protestantském Německu podceňovati, dále pak i námítky vědecké, jež ukazují, že není možno v mnohých případech s určitostí říci, je-li sterilisace opravdu třeba. Ovšem, jak vyhlíží nynější nařízení, nebude dbáno příliš těchto hlasů a půjde se ku předu podle předpisů a nějaký ten přehmat vezme čert... Avšak podle dosud uveřejněných statistik nepůjde to kupředu tak, jak si to nařízení představují, doposud bylo provedeno podobných zákroků kolem 600. Což to je proti zástupům tak mnohým?

Primář dr. Rl.

politika

Franta Kocourek:

Jak Hlinka politicky pracuje

II.

Už brzo bude bít půlnoc, ale pan ružomerský farář si už odpočinul od psaní článku „Či bude Národní Shromáždění práce schopné“ do Národní Politiky. Lás-kyplnýma očima se rozhlíží po svém nejmilejším okolí a vidí v duchu růst budovy na staveništi budoucnosti. Jen patnáct kroků od hrany fary je hlavní vchod kostela svatého Ondřeje, s tabulkou „Memento mori“, pamatuj na smrt.

„Jestli mi dá Pán Bůh ještě život, podívejte se, co bych chtěl ještě udělat. Vidíte, že na svou výšku a velikost je náš kostel krátký. Nevím, proč to tak udělali, ale to není má věc. Chci to předělat, už to mám všechno

dobře promyšlené, jen začít. Kdyby ona se mi chtěla ta věž odstěhovat trochu dopředu, kolikrát si myslím, kdyby to dobrý Bůh chtěl udělat a vyslyšet mě, aj se mi o tom zdává, že se to opravdu už stalo... Kdyby jen tak osm, nu řekněme deset metrů se chtěla pohnout dál k náměstí, to já bych už lehce dostavěl, co by chybělo mezi věží a starou lodí. Ale že se to nestane, musím já kombinovat, jak to udělat...“

Jak tak vypráví, dívám se do jeho staré, ale veselé a junácké tváře a myslím si: kterého politického odpůrce kdy napadlo, jaký je vlastně největší pozemský problém Andreje Hlinky vedle autonomie? Potáhnout věž svatého Andreje o deset metrů k náměstí. A když to nejde, když se — Bohu buďž žalováno — podobné zázraky už nedějí na této hříšné zemi, třebaš posvěcené, tož aspoň přestavět to nějak: „A tak chci prodloužit kostel tímto směrem, na pozemek farské zahrady, kterou jsem tomu plánu už dávno v myšlenkách obětoval. Oltář by byl tady a loď by se protáhla dozadu tudyto až ke kraji farské zahrady, rovnou s hranou radnice. Račte porozumět, potom by byl kostel tak široký, jako je teď dlouhý.“

Jak vidíte, má Andrej Hlinka ve své šedivé hlavě jeden z těch velkých plánů, prodlužujících se do budoucnosti a do věčnosti, plánů, které dovedou člověka udržet při životě, i když se ostatní zájmy propadly do moře minulosti. Ostře přivřeným okem se nahoru dívá, na tu drahou, ale zatraceně neposlušnou věž kostela svého svatého patrona a jmenovce a říká: „Jen jestli já budu ještě žít!“

Druhého dne ráno, ve tři čtvrti na sedm zazněl budíček: jasný hlas zvonu vpadl do okna hotelu na břehu Váhu. To zvoní sám pan Hlinka, aspoň to včera říkal, že mají zvonění v kostele zařízeno moderně, na elektriku — a on sám že zapíná proud. Právě ho tedy tam nahore zapíal a je třeba vstát, ve čtvrt na osm začíná druhá mše, určená hlavně pro školní mládež. První mši sloužil pan farář už o šesté hodině.

V kostele svatého Ondřeje je té mládeže plno, v kostele zavaleném sluncem. Naprostá většina děvčat, částečně v městských šatech, částečně v krojích. Zpívají s doprovodem starých, pěkně vyladěných varhan, ze zpěvníků, a nejvíc zpaměti, podporovány několika jepťáckami a zkušenými zpěváky.

Plno dětí v přízemí, plno na kůru — a před oltářem ve zlatém ornátě slouží mši pan Osvícený. Je tomu třicet let, co slouží mši jako ružomerský farář u tohoto oltáře, třicet let, co zdvihá monstranci a žehná odtud dětem a věrnému lidu. Tady je jeho pravá tvrz, jeho základ, lidský, ale také politický základ, životní těžiště, střed, z něhož se šíří jeho činnost na všechny strany, naplněna jistotou, sebedůvěrou. Štasten, kdo má jako-koliv rezervaci.

Mešní roucho vystřídala v sakristii sutana. Jdeme z kostela na faru. Na chodbě visí velká fotografie papeže Pia XI. s vlastnoručním podpisem, který dal Svatý Otec v Římě pod požehnání „pre seba a svoji farnost spolu s plnomocnými odpustkami“, které si vyprosil „Msgr Andrej Hlinka, papežský protonotár a prelát“.

V předsíni farské kanceláře je na dlouhém stole mohutná vrstva nejružnějších českých a slovenských novin. Hostitel mě provádí také bytem, s moderně upraveným rohovým salonem, pro nejvzácnější návštěvy s oslavnými upomínkami. Mezi těmi je věnováno čelné místo Sládkovičovým vlasteneckým veršům, jsou zlatě vyšity do hedvábného podkladu. V přízemí fary je velká jídelna pro farskou posádku a lidové návštěvy, zdaleka

a často sem prichádzajúci za panem Osvíceným, načerpat náboženské posily a politické moudrosti ve svých pozemských nesnázích. Stěny této jídelny jsou pomalovány hrdinskými výjevy ze života svatých.

Ale ještě někam se musíme podívat: do „Liptovského musea“, hned vedle kostela. Pan poslanec mně zavedl i sem, do budovy bývalé fary, daleko skromnější než nyní, z níž dokázal Hlinka udělat už čtyři fary, jak poznamenal na důkaz prosperity římsko-katolické slovenské politiky. Přechází od věci k věci a vykládá před hromadami minulých a přece stále tak živých pokladů nejpokrevnější minulosti. Už, už chtěl odběhnout za prací ve farské kanceláři, ale vždycky znovu ho chytil nějaký vystavený předmět za srdce a zase zůstal.

Bohaté a válečnické uniformy starých hejtmanů, zemanů a vysokých úředníků s polo nebo celomaďarskými jmény, úctyhodné palaše a brnění, celé galerie šlechtických erbů, drobných i velkých pánů, dávno už pod zemí ještě maďarskou. Originál Janošíkovy vysoké kulaté čapky z hnědého sametu, s několika křížky, z nichž je každý složen z osmi podlouhlých škebliček... je tu keramika domácího původu, kroje, krajky, portréty národních buditelů, složených zaprášenými tvářemi k sobě, všechno namačkáno, jedno na druhém v malých místnostech, bez možnosti přehledu, skoro nepřístupné.

„Jsem rád, že vidíte, jak to tu vypadá. Mohlo to být dávno lepší, máme tu budovu, která by se k tomu hodila velikostí i historií: myslím Hrad sv. Žofie, kde dříve bývaly soudy a věznice, právě tam jsem seděl šest měsíců ve vyšetřování, než mě převezli do Szegedína. Žádal jsem, aby nám tam bylo dovoleno umístit sbírky musea. Ale co že se stalo? Přišli vojáci do Ružomberka a Hrad sv. Žofie se bude za několik milionů předělávat na byty pro rotmistry. Kdyby jim postavili nové byty, bylo by to pro ně lepší a pro stát lacinější a my bychom měli pěkně umístěno své museum, jsou tady věci, za kterými se přijíždějí dívat z daleka, i z ciziny. Ale to ne, to oni v Praze musí prosadit svou, jako vždycky. Jen jim to, prosím, pěkně povězte, zvláště panu ministru Dostálkovi, který na tom má hlavní vinu.“

Jedna světnice je vyhrazena Andreji Hlinkovi. Nejruznější upomínky z bouřlivého života nezkrotného kněze, na němž si vytrvale lámala zuby vláda maďarská a který není lehkým soustem ani vládě československé. Jsou tu ukázky tvorby těch, kdo se na Hlinkovi učili malovat, vyšívat, veršovat i fotografovat. Nejčastěji tu najdete vůdčí Hlinkovo heslo

Za Boha život,
za národ slobodu

a spoustu fotografií, na nichž Hlinka žije vedle velké řady slovenských osobností mrtvých i živých, nejčastěji vedle Šrobára. Než odejdeme z Hlinkovej jizby, přečteme si ještě tyto starodávné verše, dosud aktuální. Jejich titul je „Na varšavskom rynku“ a spieva sa ako „S tamtej strany hája“:

Na varšavskom rynku
strétoľ Machaj Hlinku.
„Vitaj medzi nami
Jendruš náš kochany.

Na to mu Ondriško (Hlinka)
odpovedá friško:
„Pane dobrodieju
zle veci sa dejú

Ja som Polák pravý
bo jestem z Oravy
Ty jesteš zpod Tatry
ktorá nám tiež patrí.“

zabaveno

Na ružomerském nádraží už čeká Hlinka košický rychlík. Před odjezdem přichází poklonit se přednosta stanice. K Hlinkovi přistupují děti, ženy ruku políbí, dotknout se svatého. Zastaví se u něho železničář v uniformě, vyměnit několik slov. Také on, když odchází, sklání hlavu a políbí panu Osvícenému ruku.

S Hlinkou jedou do Košic dva poslanci jeho strany. Dívají se na mne nedůvěřivě, ale když jim pan předseda vyložil, kdo jsem a že se přede mnou nemusí žinýrovat, situace se poněkud zlepšila. Hovořím potom s jedním z nich dlouho v chodbě vagonu. Je to jeden z mladých poslanců, rozumnou řeč vede, slovenskou a státotvornou.

„Věřte mi, polovička sporů mezi Čechy a Slováků by odpadla, kdyby Češi znali Slovensko, kdyby se opravdu snažili poznat, proč to u nás na Slovensku skřípe. Kdo-pak sem mezi nás přijede, kdo se o nás opravdu stará? Dohromady nikdo, aspoň ne z těch, na kterých nejvíc záleží. Tak roste nepřátelství, zbytečně, hloupě, srdce člověka bolí, když někdy vidí, jak málo z české strany by bylo třeba námahy, aby vzájemný poměr byl lepší.“

Na mou námitku, že ta dobrá vůle schází také na slovenské straně, odpovídá mladý ľudácký politik: „Neříkám, že Slováci postupují ve všem správně a že nedělají schválnosti, to už je takový pokažený poměr. Ale není pravda, že mají tak zlou vůli, jak se u vás předpokládá. Jistě to není pravda o lidu: kdo se o lid skutečně stará, kdo k němu umí promluvit a kdo to s ním umí, získá lid na svou stranu.“

Ano, ale kdo z našich lidí to umí? Kdo z našich politiků si dá práci s těmi, kolem jejichž vesniček a salašů letíme zlatým zaříjovým odpolednem? Je to tak k smíchu, chtějí pořád jakousi mystickou vděčnost a poslušnost a já nevím co všechno od lidí, když si jich nikdy pořádně nevšímnu, když pro mě existují jen v dálce, v teorii! Stařec, který se usadil do kouta svého oddělení s novým číslem humoristického týdeníku „Osa“, zná umění, jak na slovenský ľud hrát. Nejen proto, že je Slovák, ale že má odbornou, osvědčenou metodu, udržuje stále styk se slovenským lidem a zná kouzelnou řeč, na kterou chytí jeho rozum, zná nejskrytější stezky k jeho srdci.

Rychlík vjíždí do košického nádraží.

K vagonu, z něhož vystoupil Hlinka, přibíhá přednosta stanice, potom ještě jeden asistent a staví se do pozoru, zdraví, s úctou, disciplínou, jako vojenské hlášení. Opodál čeká početnější hlouček věrných. Ozývá se otázka, která mě má po boku Hlinkově pronásledovat po celou cestu: kdo jsem a co tam chci.

„To je Kocúrek z Prahy,“ odpovídal Hlinka, „vzal jsem ho s sebou, aby viděl, jak agituju na Slovensku. Nech o tom v Praze vypráví, nemáme sa čeho bát, nemáme co skrývať!“

V Humenném: sieť viery a politiky.

Z Košic doprovázeli Andreje Hlinku osobním vlakem přes Legiňu—Michalany žilinský poslanec Surovjak a přednosta košického dopravního úřadu Magat. Teprve v Humenném jsem uviděl divadlo, které mi osvětlilo Andreje Hlinku v celé jeho síle, dovednosti a neodolatelnosti. S počátku se mi zdálo, že to jsou obrazy z jiného století nebo jiné země, tak byly nezvyklé a barevné

Na nádraží došlo ke slavnostnímu uvítání. Za místní skupinu železničářů vítal Orendáč, při velké slavobraně postavené u mostu se tísnila mládež v civilu, orelských barvách i v krojích, hudba hrála a Hlinka byl veden

uprostřed davů k vysvěcení praporu skupiny železničářů v Humenném.

S velebnou důstojností vysvětil Hlinka prapor, který nesl na jedné straně odznak železničářů, na druhé obraz Panny Marie. Tisíce lidí skoro nehybných sledovalo jeho gesta. Mnozí z nich sem za Hlinkou přišli zdaleka, mluvil jsem po obřadě s lidmi, kteří vážili dva dny cesty. Nedivte se, toho dne byl v Humenném také „odpust“ čili hody.

Od kostela šel za Hlinkou dlouhý průvod přes město na vrch Kalvarii. Asi devět tisíc lidí z blízkého i vzdálenějšího Slovenska i Podkarpatské Rusi přihlíželo k tomu, jak ružomberský farář a papežský protonotář Andrej Hlinka sloužil mši svatou, devět tisíc lidí vyslechlo zbožně jeho kázání.

Těma rukama, kterými zdvíhal k nebi svátost oltářní, těma očima, které klopil před Bohem a jimiž čaroval od oltáře v prostých duších, tím hlasem, kterým vyzýval Nejvyššího a hřimal s kazatelnou, pracoval teď Hlinka politicky, k větší slávě strany.

Bylo to po skončení pobožnosti na Kalvarii, po jedné hodině, davy sešly dolů a zúčastnily se na náměstí veřejného ľudového shromáždění. Hlavním řečníkem byl Hlinka. Dovedete si představit, jaká je síla v politice, kterou hlásá zástupce boží, sotva se otočí od oltáře, od nejdůvěrnějšího obcování s Bohem?

Argumenty, z nichž sestávala jeho řeč, uslyšíme v zestručněné formě na společném obědě, který byl po veřejném shromáždění podáván v hostinci pana Mandla „U tulipánů“.

Tady teprve bylo řečí a jídla a hudby a zpěvu a bojovnosti stále více opojené... Velký sál hostil několik desítek lidí, jimž kynula hostina na účet úspěšné politiky. V malé přílehlé místnosti, s dokořán rozevřenými dveřmi začala vyhrávat osmičlenná cikánská kapela, pravá cikánská hudba, nevylicitelně rozklížená, rozechvělá a strhující, s příbojem cymbálu, který šumivě zaplnil všechny zvukové mezery, v kapele i řečích.

Hlinka zářil, přicházel do plných obrátek, oči mu jiskřily, hlas mu zněl jako by vysokou písničku chtěl zanotovat, a když cikáni spustili čardáš, tak to s ním šilo, že k tanci mnoho nescházelo. Posadil mě ke stolu vedle sebe, jediného a nečekaného hosta z Prahy. Znovu řečnil, po proslovu poslance Surovjaka, a když domluvil, zahráli cikáni tuš, stoupá to do hlavy jak silné víno. Po něm si zařekl pan přednosta Magát, potom dr. Kožár, kanovník a poslanec, dr. Hesek, děkan a farář z Udavského, jako župní vzdělavatel Orla dr. Hutka — zdravice nebraly konce, tuš za tušem se rozléval blaženou místností.

zabaveno

Nešli jsme do republiky jako druhořadí, ale rovní s rovnými!

zabaveno

Slyšíte? To je několik taktů z originál autonomistické muziky. Teď mluví zástupce železničářů. „Viera v Boha a nadzemský život, to je ideál Spolku železničářů v Humenném, ten nejvyšší podklad, na němž se musí sjednotit všichni věrní Slováci! Za Boha, církev a národ svůj!“

zabaveno

Nad bohatě prostřeným, jakoby nekonečným stolem povstal předseda Svazu železničářů na Podkarpatské

Rusi Kobulej. Hovoří rusínsky. Hlinka na něho volá, když domluvil: „Za Slováky vy na Podkarpatské Rusi nechodte do Prahy, ale za námi! Klofáč vám nepomůže! Mezi nás přijďte, přes Slovensko choďte do Prahy! Nepotřebujete jinou politickou stranu, než je naše!“

Dr. Hutka zdvíhá k Hlinkovi číši vína a oslovuje ho:

„Monsignore, světlo jde od Východu... Toho důkazem je i dnešní slavnost. Musíme vybudovat s vaší pomocí i v jiných povoláních tak mohutnou odborovou organizaci, jako máte vy, železničáři... Za Boha život, za národ slobodu, nech žije náš slovenský heroj, náš nejstarší orel, Andrej Hlinka!“

Kanovník dr. Kožár: „A my mu sľubujeme, že i tu na Východě budeme šířit jeho ideje, tu v Zemplínu. To je náš úkol: jít dále na východ, podat ruku bratrom Rusínom, ti jsou nám bližší, než tam ti z moravské a české strany.“

Cikánský tuš, nové připíjení, nová zdravice. Vzpomínám na Prahu, na parlamentní kuloáry, na úvodníky koaličních novin s nadpisem „Slovenská otázka“ a na jejich závěry, které vůbec nejsou závěry. Kdosi mě pobízí do jídla, jiný si přichází připít s Hlinkou a zahrnuje také mě do této pocty. Hlinka se mne ptá, co tomu říkám, ale nemohu odpovědět, protože zase někdo pronáší zdravici...

Teď povstal k závěrečnému projevu.

„Zapadá slniečko a já musím zpět, veď já patrím medzi generalitu, čekají na mě kněží z celého Zemplína, to jsou rozsevači naší pravdy... Kobulej nám sľubuje budoucí krásnou žatvu na Podkarpatské Rusi, máme tam třicet slovenských obcí, a na sto tisíc přátelských rusínských duší... Nás na Slovensku nechali tak dlouho stranou... račeť tam na Podkarpatské Rusi na nás pohlízet jako na své nejbližší přátele, jako na waffenbrudery. Dnes nevidím na slovenském východě rozladěný hlas, zní to jako Aeolova harfa naladěná krásně na harmonii slovenské autonomie... Mládež, rolníci, dělníci, všichni jsou naši a naše je společná víra, která nám vždycky ukáže, kam máme jít. Pracovat za krásnou budoucnost Slovenska... My potrebujeme tak málo k životu, jako Gandhi, ale ostatní strany by s takovou trochou zašli... Tak agrární stranu odsoudit na chleba a trochu solné vody!... Milujeme sa, spojme sa, nedejme sa!“

Po těchto slovech, nastavených divokým tušem, se Hlinka napil piva, hodil na tácek hudebníků bankovku a sálem, který se zdvihl k ovacím na rozloučenou, hledal cestu k východu, kde na něho čekal hustý zástup otrhaných a pestrobarevných prosebníků, připomnělo mi to orient.

Starý náš, starý náš,
šedivú hlavu máš,
ej zatiaľ dotiaľ
dobře s nami,
dokiaľ si ty starý náš
medi nami.
Keď sa ty pominieš,
mineme sa aj my,
ej zatiaľ dotiaľ....

To je písnička, kterou Andreje Hlinku všude vítají a kterou se s ním loučí. Cikáni doprovázejí její zpěv, prosebníci nastavují ruce a klobouky. Hlinka každého nějak podaruje a vstupuje do černé limousiny východoslovenských elektráren, která ho veze na důvěrnou poradu s patnácti kněžími, kteří sem do Humenného přijeli za svým vůdcem. Porada je na faře. Hlinka chvíli přemýšlí, co se mnou. Ne, na faru mě s sebou přece jen nemůže vzít...

Loučíme se tedy. Ze sálu „U tulipánů“ hřmí zpěv jiné oblíbené ľudácké:

Hore Hronom dole Hronom
dúha vodu pije,
kto Slováka nemiluje,
nech ho hrom zabije.

národní hospodář

Jiří Hejda:

Deflační rozpočet

Snad to bude znít groteskně, ale opravdu je tomu tak: rozpočet v hlavní věci není problémem. Jakže? Věc, o které se nemůže dohodnout kabinet, která je jakblkem sváru mezi všemi politickými stranami, co jich máme, pro kterou si už nesčetněkrát vynadali rozpočtoví referenti jednotlivých ministerstev, že není problémem? Opravdu není. Neboť problém je něco sporného, kde lze mít množství různých názorů. Ale o rozpočtu lze mít názor jen jeden, že totiž musí být za každou cenu v rovnováze a že musí odpovídati celkové linii hospodářské politiky této vlády, tedy snižování hospodářských čísel. Pravím, že rozpočet musí být v rovnováze. Nežijeme v době, kdy by bylo možno připojit k rozpočtovému schodku zaříkací formuli „uhradí se půjčkou“. Není úvěru ani domácího, tím méně pak zahraničního na krytí rozpočtových schodků. S tím tedy třeba počítati na prvním místě, a vláda, jako známo, z tohoto předpokladu také vychází.

Rozpočet musí sledovat linii hospodářské politiky této vlády. Jestliže jsme se jednou rozhodli pro nízká hospodářská čísla, pak to platí přirozeně také pro státní rozpočet. Neboť rozpočtové příjmy plynou jen z hospodářství, ať už je to hospodářství státních podniků, které dnes je postiženo krizí právě tak jako každé jiné, nebo ať jsou to daně, poplatky, dávky a cla. Výnos ze všech těchto zdrojů je při sníženém obratu hospodářské aktivity přirozeně nižší, a stát by řezal větev, na které sedí, kdyby se domníval, že lze prostým zvyšováním sazeb zvýšiti také celkový příjem. To by nebyla politika nízkých hospodářských čísel, nýbrž politika právě opačná. Už dnes zatěžují daně výrobu nadměrně. Svaz průmyslníků vypočítal, že proti roku 1929 činí v rozpočtu na rok 1933 zvýšení nových daní, zatěžujících výrobu, 1.278 mil. Kč. Žádati na výrobě, aby snižovala ceny, a při tom zvyšovat daně nebo zvyšovat cla, bylo by počínání, nenavštěující zdravému rozumu.

Na štěstí nic podobného zatím vláda nechce. Naopak, počítá vážně se snížením daní — mluví se především o daních, které zatěžují uhlí, aby bylo možno přistoupit k snížení cen. Ministr financí odhaduje, že v příštím rozpočtovém roce budou příjmy státu ze všech zdrojů činiti maximálně 7.200 až 7.300 mil. Kč. Této sumě musí se tedy přizpůsobiti také výdajová stránka. To je naprosto železná nutnost, ať se díváme na věci jak chceme. Spor může býti jedině o to, kde se má ve výdajích škrtat.

Stále ještě: chceme pevný program!

Svůj názor na výdaje osobní a věcné vyložil jsem na těchto místech již několikrát značně zevrubně a mohu se dnes omeziti snad jen na zásadní poznámku, protože

se domnívám, že úvaha, kterou jsem psal právě před rokem v „Přítomnosti“, když se jednalo o snížení platů státních zaměstnanců, nebyla snad docela zapomenuta. Tvrdím stále, že našemu hospodářství je dnes třeba především dáti pevný program, to jest říci mu, co vláda chce učiniti, abychom se dostali ze svízelné situace, a čeho je k tomu třeba. Takový program nemůže ovšem být jen fiskální. Jeho snaha nemůže se vyčerpati zjednáním rozpočtové rovnováhy, tak jako tomu bylo loni. Není naprosto nutné konstruovati rozpočet jen na jeden fiskální rok a zahrnovati v něj veškeré výdaje jak provozní tak také investiční povahy. V době dlouhodobého plánování je velmi správný požadavek, aby také stát dlouhodobě plánoval. Souvisí to se starými snahami zásahu státního do vývoje konjunktury. Naposledy upozornil na to velmi zajímavě Wagemann. V době vrcholné konjunktury, kdy placení daní je nejsnazší a kdy výnos spotřebních daní, poplatků, dávek a cel je nejvyšší, stát zpravidla nejméně potřebuje, protože jeho působnost sociální je omezena na minimum. Naopak v době krise, kdy jeho úkoly nejvíce vzrostly, jsou jeho příjmy minimální. Jde tedy o vyrovnávání mezi lety dobrými a špatnými. Bohužel dnes můžeme činiti jen dobrou předsevzetí, protože rezervy jsme měli strádat dříve. Ale také nebylo nikdy tak vhodné doby na provádění organických a radikálních zásahů úsporných do administrativy jako dnes. Myslím, že by investiční rozpočet neměl být vůbec konstruován jako jednoletý, nýbrž jako dlouhodobý, kdežto jednoletý by byl pouze rozpočet provozní, který zůstává rok od roku téměř stejný. Ale naše veškerá snaha se musí nésti nyní k vyrovnání tohoto jednoletého provozního rozpočtu za výše zmíněného předpokladu daných příjmů.

Velké dílo parlamentní úsporné komise.

Zde přicházíme k obsáhlému elaborátu, který odevzdala vládě parlamentní úsporná kontrolní komise. Prohlížíme-li tuto práci, uvědomujeme si teprve velikost činu, který tu byl vykonán, velikost především politickou. Neboť uvažme, že zástupci sedmi politických stran, z nichž jistě každý bedlivě hájil svůj stranický zájem, se dohodli o opatřeních, která naprosto nejsou populární stranicky, která zasahují hluboko do různých vydržených práv (jistě i jejich vlastních straníků). V komisi, která navrhla zrušení zemědělského a lesnického oboru při vysoké škole technické v Praze a zrušení téhož oboru při německé technice pražské, byli přece zástupci jak českých tak i německých agrárníků. Takových návrhů najdeme zde mnoho, a všechny svědčí o tom, že parlamentní úsporná a kontrolní komise konala práci neobyčejně obětavou, při které byly zřetele stranické odloženy. Je proto tím nepochopitelnější, že veřejnost reagovala na velký čin této komise nikoli obecnou pochvalou, nýbrž někdy až nenávisťou a malichernou kritikou. Opětne se projevilo to, že mnoho lidí má plná ústa radikalismu a je pro škrtání, nadává na rozhazování státních peněz, špatné hospodářství — ale jakmile se začnou úspory týkat také jejich vlastní kapsy, a někdy to ani nemusí být kapsa, nýbrž jen v y s e d ě n é m í s t ě č k o, p o h o d l n é ú ř a d o v á n í, změni se jejich nadšení pro úspory v bezohlednou kritiku, v protesty, resoluce, deputace, pohružky stranám, politikům a ministrům...

Toho všeho byli jsme svědky přes prázdniny. Nechtěl

bych tvrdit, že všechny úsporné návrhy parlamentní komise jsou bezvadné, a také jsem jistě poslední, kdo by odmítal jakoukoli kritiku. Leč to, co jsme četli a slyšeli, nebyla kritika věcná, nýbrž osobní, to byly protesty lidí, kterým se sahá do jejich pohodlíčka. Protestují dnes namnoze lidé a instituce (což jsou zase jen lidé), kterým se má zasáhnouti do jejich zájmové sféry způsobem, který je jim nepříjemný. Neříkají to ovšem. Přednášejí argumenty, které na první pohled vypadají tak dokonale věcně, že bychom málem věřili, že se sesype republika, zruší-li se nějaká docela zbytečná škola, kde se až dosud dali profesori zastupovat svými asistenty, a kam posluchači chodili jen dvakrát za rok — testovat indexy.

Máme před sebou docela jasný úkol: jest nám ušetřiti více než jednu miliardu ve státním rozpočtu. Žádná spořivost není populární. Uznáváme jistě všichni, že je krásné mít bohatě dotované a skvěle vybudované školy, že je účelně zemědělské pokusnictví, že i stavba přepychových budov může být odůvodněna zájmem kame-nolomů, uměleckých řemesel a pod. — ale co je to platné, když není peněz? Z této úvahy musí vycházet každý, kdo cítí s tímto státem, i tehdy, je-li postížen ve svých zájmech při provádění úsporných opatření. Snad je to bolestné, ale je to nutné. Konec konců by si měli i ti úředníci, kteří protestují proti rušení úřadů, nebo proti jejich navrhovanému přidělení k jiným úřadům a k jiné práci uvědomit, že nebude-li dosaženo rovnováhy úsporami věcnými, nebude, než sáhnouti na výdaje osobní, a to jistě nikdo nechceme.

Kde se dá šetřit.

V návrzích parlamentní úsporné komise najdeme však mnoho, co bude uvítáno snad s obecným souhlasem. Jsou to všechny kapitoly, týkající se naší desorganizované administrativy, onoho přepychového aparátu úředního, který neodpovídá státu s 15 miliony obyvateli. Mohu konstatovat s jistým zadostiučiněním, že v návrzích nechybí ani jediný z těch, které četli v mých člancích čtenáři tohoto listu před rokem. Nejde jen o snižování počtu ministerstev, nýbrž jde především o celkovou organizaci administrativy. Navrhuje-li úsporná komise snižování počtu státních zaměstnanců tím, že bude zakázáno přijímat nové síly, že budou pensionováni přesloužilí a že se provede resystemisace, pak je ovšem třeba, aby ruku v ruce s tím šla také reorganizace administrativy. Pan ministr financí, o kterém víme, že sleduje stejně jako parlamentní úsporná komise tuto snahu, měl by se podívat, jak pokročily práce komise pro reorganizaci veřejné správy. Pochybuji, že bude příjemně překvapen. Z toho, co vím z přímých rozhovorů s členy této komise, je patrné, že zde naráží zřejmá nechuť k vykonání něčeho na nepochopení, ne-li dokonce na špatnou vůli. Zárodek je ovšem už v samotném složení komise. Představme si jen, že veřejnou správu mají reorganizovat tytéž osoby, které jsou za ni až dosud odpovědné. Není to nesmyslné? Při nejmenším je to ne-logické, protože 1. buď jsou přesvědčeni o tom, že to, co dělají až dosud, je dokonalé, a pak budou v komisi nejen nepřístupni každému jinému názoru, ale budou dokonce velmi houževnatě dosavadní systém bránit, nebo 2. jsou sice přesvědčeni o tom, že se to dosud dělalo špatně, ale nemohou to veřejně přiznat, protože by se jich pak každý mohl zeptat: pánové, tak proč jste to nezměnili, když to přece bylo ve vaší možnosti a vaší

pravomoci? Ale provádět administrativní úspory bez reorganizace administrativy, není možné.

Něco ovšem možné je. Je možné nerozházovat! Úsporná komise navrhuje:

Omeziti vyplácení značných odměn v některých ústředních úřadech z různých titulů (správní sbor, revisní komise, správní rada, dozorcí rada, jednatelský sbor, pre-senční známky, tantiemy atd.), a přihlížeti při tom k tomu, jde-li vskutku o činnost zvláštní, nemající žádných vztahů k úkonům, které je beztak zaměstnanec povinen zastávat.

Omeziti bezplatné propůjčování úředních bytů na případy nezbytně nutné.

Nově upravití předpisy o cestovním a stravném. Není potřeba vysílati všude vyšší funkcionáře, mohou-li to vykonat funkcionáři nižších instancí, v jichž obvodu je místo jednání. Při tom může při jedné cestě býti vyřízeno více záležitostí najednou. (I nezasvěcení vědí přece o tom, jak se „dělají diety“.)

Omeziti počet zástupců při komisionelních a podobných jednáních.

Zrušiti reprezentační a služební osobní auta a nahraditi je ve výjimečných případech mírným pausálem.

Zrušiti všechny státní tiskárny až na Státní tiskárnu v Praze a tiskárnu MNO.

Omeziti vydávání úředních věstníků a tiskovin. Bylo by zajímavé sestaviti seznam všech věstníků, které se u nás vydávají a povšimnouti si jich blíže. (Upozornil jsem několikrát již na to, že většina úředních věstníků oitskuje — zhola zbytečně — ze Sbírky zákonů všechny ony zákony a nařízení, které se týkají resortu. Toto zbytečné přetiskování stojí ročně miliony.)

Zrušiti požární pojištění ve státní správě i u podniků, protože zabezpečení, které skýtá, není pro stát jako celek hospodárné. (Proč nenavrhně úsporná komise zřízení státní pojišťovny?)

Odstranit závady zadávacího řádu. Komise navrhuje, aby jakákoli zvýšení cen proti zadávacím podmínkám byla projednána s ministerstvem financí. (Proč vůbec připouštět možnost zvýšení cen? Proč neříci, že ceny, cílené v zadávacím řízení, jsou závazné, že provádějící firma ručí za všechna opomenutí, omyly atd.?)

Omeziti počet vydávaných polooficiálních listů a omezit subvence na časopisy jen, pokud mají celostátní význam.

Zrušit malé okresní soudy.

Likvidovat Státní pozemkový úřad a požadovat vrácení zálohy 150 mil. Kč, poskytnuté náhradovému fondu podle § 79 náhradového zákona. Zrevidovat předpisy o účtování osobních požitků na vrub stavebních úvěrů, zejména předpisy o tak zv. stavebních přídavcích a odměnách. (Nikdo by neřekl, že dosud existují stavební kanceláře — na papíře — budov dávno už postavených, z jichž titulu pobírají příslušní úředníci pořád ještě zvláštní přídávky.)

Úřednické platy a reorganizace administrativy.

To je jen docela nepatrný zlomeček z bohatého výběru návrhů parlamentní úsporné komise, ale domnívám se, že proti žádnému se nemůže stavět nikdo — leda ten, kdo bude přímo postížen. Vidíme, že za většinou různých zlořádů se skrývají vedlejší příjmy špatně placeného státního úřednictva. Bohužel platí zde, že největší podíl nemají právě ti špatně placení, nýbrž ti nejlépe placení. Dělat diety nemůže zřízenec nebo nižší zaměstnanec. Odstranit to znamená vnésti více morálky do administrativy. Průměr našich úřednických platů je neobyčejně nízký. Chceme-li však jej zvýšit, můžeme tak učinit jedině reorganizací administrativy. S obnosem, který je v rozpočtu určen na osobní výdaje, musíme počítat jako s danou jednotkou. (Přirozeně, že sem musíme také počítat všechny osobní výdaje, které jsou pod různými položkami skryty ve výdajích věcných.) Tato jednotka se nemůže zvyšovat, nýbrž spíše se musí snížit. Chceme-li tedy, aby platy státních zaměstnanců zůstaly ne-

literatura a umění

J. Brož & V. Lustig:

Gleichschaltovaná Ufa vyrabí český film

změněny i za dnešního těžkého stavu veřejných financí a aby v budoucnosti byly spíše zvyšovány, pak se musíme také postarat o to, abychom neměli úřednictva zbytečně mnoho. Potřebujeme zjednodušit administrativní provoz. To znamená v podstatě zvýšit odpovědnost jednotlivců, přenést více rozhodování na nižší úřady a neběhat pro každý podpis rovnou k ministru. Ale má-li být úředník odpovědný, má-li rozhodovat volně podle svého nejlepšího uvážení, chceme-li mu věnovat tuto důvěru, musíme se o něj postarat existenčně alespoň tak, aby neupadl v pokušení, bude-li na jeho úřadování působeno vyhlídkou na materiální prospěch. To je nejdůležitější. Všechny revise a kontroly jsou bezvýznamné. Po této stránce nejdokonalejší úřednictvo má Anglie, ale platy anglických úředníků se s našimi nedají vůbec srovnávat.

Reorganise administrativy je ve vlastním zájmu úřednictva.

Vytýká se mu často, že se o tuto možno téměř říci svoji existenční otázku mnoho nestará, ale tyto výtky nejsou spravedlivé. Především je těžko, aby se subalterní úředník staral o něco, co nepadá do jeho kompetence a co by mu mohlo také vynést v nejpříznivějším případě důkladný nos od jeho představených. Že právě tito představení nejsou nadšeni pro reformu, ukázal pokus, který podnikl Národní komitét pro vědecké řízení práce letos na jaře. O přednášky, které zde byly uspořádány, byl z řad státního úřednictva neobyčejný zájem, ale kdo se téměř vůbec neúčastnil, byli vyšší úředníci, kterých se to především týkalo, a někteří dokonce znemožňovali podřízenému personálu účast na kursu. Co však může reorganisovat subalterní zaměstnanec, který spis dostane a má vyřídit? Je průchodním článkem, a je-li stanoveno, že spis má jít dále, musí jít dále, i kdyby padesát úředníků, jichž rukama projde, vidělo, že jde o hloupost, o zbytečné psaní, o dělání čísel pro výkaz agendy. Tady nemůže přijít náprava zdola, nýbrž shora, a proto jsou tím vítanější návrhy parlamentní komise, která se postavila na tak vzácně objektivní stanovisko, že dovedla jít opravdu jen za věcí, nestarajíc se o nic jiného.

Bylo by dobře, kdyby se vláda při nynějším závěrečném jednání o rozpočtové úspory plně postavila na stranu parlamentní komise. Bylo by ostatně divné, kdyby činila něco jiného. Vždyt zde přicházejí mluvitci parlamentu, onoho parlamentu, který přece nakonec bude rozpočet projednávat, a sami přinášejí vládě dar více než jedné miliardy. Proč po něm nesáhnout? Čeho se obávat? Vláda je přece odpovědná parlamentu, a sedm mužů, kteří vypracovali memorandum o úsporách, nepodnikalo nic na svoji vlastní pěst, nýbrž se souhlasem svých politických stran. V parlamentní úsporné a kontrolní komisi neseděli mužové druhé garnitury, nýbrž vedoucí osobnosti svých stran. Nemůžeme se divit tomu, že sotva byly některé návrhy publikovány, ozvala se interesovaná veřejnost, která získala i některé poslance k intervencím. Politika je příliš mnohotvárná, aby bylo možné provádět hladce vše, co pokládáme za nejlepší. Možná, že ti poslanci, kteří intervenovali, byli by souhlasili s návrhy svých kolegů, kdyby byli členy komise. Ale oni nebyli... V tom to právě vězí.

Doba je příliš vážná, aby bylo možno brát ohled na úzké zájmy. Teď jde o stát, a tomu musí ustoupit vše ostatní. Politice nízkých hospodářských čísel musí odpovídat také státní rozpočet.

Příznivé podmínky, vytvořené příchodem zvukového filmu pro německy mluvený film v Evropě a velký likvidní kapitál nedávno německým státem sanované Ufa, postavily tuto do popředí evropských filmových producentů. Podle vzorů velkých obchodních domů (Tietz, Wertheim, Karstadt atd.) se výroba filmů v tomto monstrosním podniku postupem doby dokonale typisovala, aby pro každého diváka tu bylo něco. Od spokojeně si žijícího nezaměstnaného dělníka bylo tu na skladě vše až ke krásné princezně a hodnému vévodovi. Psychologie tohoto pohotového zboží byla dokonale vybroušená, a každý malý německý člověk (a nejenom německý) nalezl zde svůj vysněný obraz, s kterým se sžíval v přesvědčení, že on sám by mohl také jednou dosáhnouti takové kariéry. „Kongres tančí“ objevil obchodně neobyčejně rentabilní typ chudé prodavačky, kterou potká velké štěstí v lásce šlechtěného cara (který si ji ovšem z tradiční dvorní etikety nemůže vzít), stejně jako typ tohoto cara se ukázal býti pro příští produkci neobyčejně vděčným, neboť přece jeho jedinou snahou bylo učiniti chudé děvče šťastným. Také typ hodného nezaměstnaného, který klidně snáší v lásce k milovanému děvčeti svůj ne právě šťastný osud, který se nebouří a nepovykuje po ulicích, tak jak nám ho ukázal film „Zlatovlasé opojení“, byl vhodným artiklem pro naivní diváky, které přece nutno přesvědčiti, že ta dnešní nezaměstnanost není tak zlá, jak by se mnozí mohli domnívat, když je trápí hlad a když se třesou zimou. A pak nezapomínejme na v maloměstáckém dámském světě tak zbožňovaný typ drze se usmívajícího Hanse Alberse, tohoto „Vítěze“ (vlastně lépe „siegra“), kterému chudoba nikdy nevdala dosáhnouti společensky i materiálně vyššího postavení byť i cestami podvodu, a v šekové knížce bohaté milenky dosáhnouti mety svého života. A tak bychom mohli pokračovati ještě dlouho, neboť každá figurka tohoto Hugenbergova „Warenhausu“ odpovídala přesně tomu, po čem průměrný divák ve své naivnosti toužil a k čemu měl býti těmito filmy ve svých životních touhách veden.

A tak si již po řadu let Ufa „gleichschaltovala“ svoje obecnstvo a vychovávala je tak, aby každý se spokojil s tím, co se mu ve filmu dává, co mu v jeho snech a představách neobyčejně lahodí, co však ve skutečnosti nikdy nemůže dosáhnouti. Něčeho je však přece dosaženo: každý čeká, že snad přece jednou se život změní a že také na něho přijde řada, aby se měl tak, jak mu to Ufa líčí. A tak to šlo po řadu let. Až přišel Hitler. To ovšem tomuto agilnímu podniku vůbec nevdalo. Z prodeje se prostě vyřadilo to zboží, o které za změněných poměrů bylo úředně zakázáno mít zájem, podřadné figurky jako nezaměstnaní dělníci (ve Třetí říši přece nebude nezaměstnaných), židovští advokáti nebo stenotypistky (ta neodpovídá přece představě „německé ženy“, vždy v první řadě matky budoucích vojáků) se uložily do sklepa, vedoucí jednotlivých oddělení, t. j. produkční ředitelé, stejně jako smluvní zaměstnanci, t. j. režiséři, operatéri a ostatní technický personál, pokud byli narijského původu, se vyhodili na ulici a zůstal jen typ chudého děvčete, ovšem již zchudlé hraběnky a šlechtěného milionáře (viz „Sezona v Kahýře“) a ovšem vznikl i nový obchodně velmi rentabilní typ — národně uvědomělý S. A. úředník.

Ufa se zařizuje u nás.

Ale s filmy, jako na př. „Hitlerjunge Quex“, nelze se representovati v protihitlerovském zahraničí; vždyť tam — představte si — němečtí kluci mluví o útisku německých bratří za hranicemi, o jejich nutném osvobození a boji za spravedlivé vítězství německého ducha nad ostatním světem. Ufa, respektive její pražská filiálka, dokazuje, že dávno ještě není „gleichschaltovaná“, neboť v jejím čele stojí stále ještě paní Popperová. Ovšem že se nespokojují pouze takovými interními důkazy o své politické nezávislosti; vždyť oni dokonce přistupují k systematické výrobě demokratických filmů, ještě k tomu v české řeči, o jejíž ryze tu pečuje velká naděje českého filmu — pan Otakar Hanuš.

Podle vzoru své dokonale organizované berlínské centrály zařizuje se postupně i její pražská filiálka na nároky a potřeby českého konsumenta. Prostě obchodní dům „Ufa“ v Praze, stejně jako v Berlíně, také dodá vše, a to pod domácími heslem „náš zákazník náš pán“. O to se již postará štáb organizačních spolupracovníků v čele s dlouholetým dramaturgem filmového obchodu pražské filiálky Ufy a upravitelkou jejích berlínských filmů pro české poměry, dnes šéfredisérkou tohoto prý ryze českého podniku z „Třetí říše“ — panem Vladimírem Slavínským.

Pravý člověk na pravém místě.

Jen co je pravda, Slavínský to vzal dobře do rukou. Když bylo rozhodnuto, že Ufa se na české filmové výrobě také přizívá a že bude natáčet také české filmy, museli velcí páni v Berlíně předem zjistit, co to vlastně český film je, a co vlastně ten malý český člověk potřebuje, aby vůbec šel do biografu a co nechce, aby tam nechodil. Každé takové sondování půdy něco stojí, ale při trochu dobré vůle se dá pro národ, respektive pro jeho filmově-kulturní potřeby i něco obětovati. Proto byl vyslán pan Slavínský do učení do této neznámé oblasti malého českého člověka sub specie malého českého filmu, kde se zdarem ofotografoval pro společnost Oceanfilm lechtivou Wernerovu divadelní hru „P r á v o n a h ř í c h“. Proč k Oceanfilmu a proč ne u samotné Ufy? Prostě z toho důvodu, že Ufa je obchodně příliš dobře vedený podnik, aby si mohl dovolit tak velké riziko, jako je financování prvního zvukového filmu pana Vladimíra Slavínského. Věc se však ke vši spokojenosti zdařila, „Právo na hřích“ mělo relativně velký úspěch, a nebylo zde proto již žádných překážek, aby se započalo se systematickou výrobou českých ufafilmů.

Pak byl přibrán ještě pan Otakar Trneček, pardon — správně O. Hanuš, který se dlouhá léta zle katil na všechny ty, jimž český film nebyl ještě ideálem filmové zábavy, a který proto radostně uvítal nabídnutou spolupráci v Ufě, kde jako scenárista pečlivě dbá, aby česká řeč neutrpěla úhony.

Bylo přece od počátku jasno, že Ufa se musí i u nás representovati. Nebude se snižovati k vyrábění filmů typu matky Kráčmerky, nebo otce Kondelíka, opovržlivě vždy bude hleděti na filmy druhu „Skalní ševci“ nebo „Strýček z Ameriky“, bude-li třeba, bude ráda i protestovati proti „Pepinám Rejholcovým“. Neboť když Ufa — pak vždy jen salonní společenská veselohra, chcete-li — tedy opereta. Ale hlavně — česká filmová kultura. Wernerova veselohra „Právo na hřích“ se opravdu osvědčila. Lidé tleskali a příjmy byly uspokojující. Ale pro vlastní připravenou produkci byl Werner nejenom málo český, ale i málo literární. Byl příliš usedlý v salonech měšťanské společnosti, měl da-

leko k lidovému typu, a jeho popularita nebyla také tak velká, aby jeho jméno samo bylo již šlágrelem.

Olinka lépe táhne.

Slavínský byl proto vyslán pro Ufu do zcela exotického prostředí české literatury. Jako starý divadelník se rozhlédl a jeho první kroky vedly k Národnímu divadlu. Když divadlo — tedy ovšem to nejlepší. Proč ne hned Národní? A v Národním divadle se skutečně nelze minouti s Olgou Scheinpflugovou. To byl pro Ufu objev, neboť co lepšího si mohli tito mazaní obchodníci přát než přímého spojení se střediskem české divadelní kultury — s Národním divadlem. A tak nic zlého netušíc se Olinka dostala do spárů režiséra Slavínského a jeho věrného spolupracovníka Otakara Hanuše. Slovo dalo slovo a bylo z toho „Okénko“. Scheinpflugová byla sice odstavena do pozadí, ale Haas i Nedošínská se poctivě vzdor Lidě Baarové s úspěchem vynasnažili, aby obecenstvo příjemně rozesmáli a ještě příjemněji rozplakali. Obchodní úspěch byl zajištěn a nic nebránilo pokračovati na této slibně započaté dráze. Scheinpflugová sice cítila, že Slavínského „Okénko“ není jejím „Okénkem“, ale přes to se dala přemluvit a zůstala i nadále dodavatelkou pražské Ufy. „Pan Grünfeld a strašidla“ neprošel berlínským sítem rasové čisté kultury, neboť není nejmenší pochyby o tom, že by jméno pana Grünfelda těžce poškodilo dobrou obchodní pověst německému národu oddané Ufy. Proto se raději vyhrabala o několik let starší „Madla z cihelny“.

Madla z Barandova.

A tak začátkem léta Slavínský započal s natáčením tohoto druhého českého Ufafilmu. Jen co je pravda: film byl natočen s největší péčí a po ryze technické stránce (zvuk a obraz včetně staveb) nelze nic namítati. O to se ovšem nepřičinil Slavínský, to je jen a jen práce jeho technických spolupracovníků, Stallicha, dra Poledníka a arch. Kopeckého. Tyto klady však patří k filmovému řemeslu Ufy stejně jako určitý způsob upravování libret. A právě o tento způsob tu především jde. Nic není pro potřeby Ufy dostatečně filmově literárního, aby to nepotřebovalo ještě dodatečné filmově literární změny. Proto sedí již řadu let v Berlíně v literárním oddělení páni Robert Liebmann a Walter Reisch (pokud je nový duch národní obrody nevypudil), proto zasedli v Praze páni Otakar Hanuš a Vladimír Slavínský, aby upravili i Olgu Scheinpflugovou pro potřeby oktrojované našemu obecenstvu. Včas ještě zjistili, že se Olga Scheinpflugová v mnohém podstatně mýlila. Je přece ve filmu určeném pro malého českého člověka nemožné, aby pan hrabě měl nemanželské dítě a dokonce mu veřejně obrazem i slovem naznačit, že lze v takovém případě docela ve smyslu zákona z něho tahati prachy (řečeno ve stylu filmového dialogu pana Otakara Trnečka, pardon Hanuše). A když již si pan hrabě má vzít za ženu nějaké děvče z cihelny, pak to za prvé musí býti dáma, a za druhé, když již si ji za svoje prachy — pardon peníze — převychoval (stálo to mnoho: koně, auta, učitelky, zamilovanost a dokonce jedno sentimentální tango v noci), tak mu přece na konec nesmí utéci. Stejně zmínění páni zjistili, že hraběcí tchýně nesmí býti pouhou ledažakou cihlářskou dělnicí. Tomu se přece lze snadno ubránit třebaš pouze tím, že kde se vzal tu se vzal — je na scénu uveden velkostatkář, považte — nejbohatší z kraje (ten jistě má zbytek), a byť i v hereckém podání sebe diletantstější — přesto plně vyhovuje potřebám libreta, neboť takový velkostatkář je nejenom dobrou partií pro páni Nedošínskou ve filmu, ale byl by i vítán každým českým filmařem, jelikož není vyloučeno, že by se dal pohnouti

k financování nového českého velkofilmu. Malér tu byl, že stará Lísková z cihelny měla na krku dvanáct dětí. Ale tomu si scenáristé snadno odpomohli tím, že prostě panu velkostatkáři vsugerovali, že jediným životním štěstím pro něho může být vdova s dvanácti dětmi. A jak se do této své úlohy vžil, viděli jsme nejlépe na tom, jak se zlobil, když mu po svatbě do plného tuctu scházelo ještě jedno — a sice Madla.

Proč bychom se netěšili...

Ale seznámme poněkud český film ze zásady nenavštěvu-
jícího čtenáře s celým dějem. Co dělá Jan Dolanský, majitel
zámku a panství v Popluží? Jako hrabě, v republice sice bez
titulu (služebnictvem a poddaným mu lidem ovšem plným ti-
tulem oslovován), zabývá se studiem křížení rostlin, což
aplikuje na homo sapiens a mimo to potažmo na šlechtu,
aby ji uchránil od hrozící degenerace. To, že šlechta dege-
neruje, není třeba v demokratické republice zamlčovat, na-
opak... Co byl hrabě Dolanský? Nešťasten ve svém man-
želství, kde choť mu předčasně zemřela, nezanechavši mu
potomků. A co právě v době, když byl vzat film z jeho ži-
vota, dělal? — Inu, zdá se, že ne mnoho, ale chceme věřit
slovům u biletáře koupěného popisku, že žil životem pra-
vého demokrata. Snad se tam nudil, nevíme, ale fakt je, že
si vzal k sobě svého synovce Maxe. Co má pan hrabě Jan
Dolanský na srdci? — Myslíte jistě v dnešních hospodářsky
neutěšených dobách, že to byl strach o jeho jmění a o jeho
zámek; ba ne, byl to strach o synovce, aby tento nepro-
padl šlechtické degeneraci. Podle svých eugenických teorií
rozhodl se ho oženit se zdravým venkovským děvčetem.
Jeho starý věrný sluha to zprostředkuje. Následuje dojemná
scéna v chudé chyši vdovy po cihlářském dělníku, kde hrabě
jako dobrácký císař z čítanek, blahé paměti, rozděluje mezi
dvanáct chudobných dětí úsměvy a sliby, aby se pak s chutí
dal se starou Lískovou do vyjednávání o prodeji nejstarší její
dcery, právě naší Madly. Z nevysvětlitelných nám důvodů
si oceňuje Madlu slečny Baarové na 25.000 Kč. Ale ouvej,
to naráží na paragrafy filmové morálky. Co pak si může
šlechtný hrabě jen tak „mir nichts dir nichts“ koupiti
chudé děvče a dělati s ním eugenické pokusy? A na druhé
straně může se v lidovém filmu chudá, ale veskrze poctivá
matka za mrzkých 25.000 Kč zbaviti své nejstarší dcery,
třebas i s vědomím, že bude žít v lesku a v hedvábí hrabě-
cích komnat? Ne, to nejde. Takovou zhoubu mravů by těžko
snášeli v Zapadlých Lhotách. Proto si to včas ještě Madla
rozmyslí, ale když již za ni hrabě nabízí tak veliký obnos,
který by mohl tak vydatně pomoci jejím malým, v bídě ži-
jícím sourozencům, tak jej přijímá s podmínkou ovšem, že
si to u hraběte, třebas jako děvče u krav odpracuje. (Tato
scéna je v českém filmu zcela ojedinělou, neboť každý divák
se na vlastní oči může přesvědčiti, že produkční společnost
Ufa má v hotovosti — považte pět bankovek à 5000 Kč;
to si skutečně nemůže jiný český filmový producent do-
volit.

Madla v sobě dámu nezapře.

Madla je chápavé a účelivé děvče, kterému netrvalo
dlouho, aby se z něho stala dáma. Jak krátká je cesta od
cihelny do zámku, obývaného lidově idealisovaným hrabě-
tem! Její převýchova netrvala dlouho, ale je o to více reží
zdůrazněna. Celá řada vychovatelů se o to postarala. Vedle
učitelky společenské výchovy byla tu učitelka spisovné
češtiny, jejíž učební metody, vyznačené ve scénáriu panem
O. Hanušem, vrcholí ve chvíli, kdy při korigování diktátu
uslyšíte tento dialog: „... a proč jste vlastně napsala ve větě:

matky padly na kolena, slovo padly s měkkým i?“ — „Já
jsem myslela, aby padly na měkký.“ (Pozor! Smích: teď!)
Pak přišel ještě učitel francouzštiny, při jehož vystoupení
se prý také mluvilo francouzsky, čímž je skončena intelek-
tuální výchova. Pak se na chvíli zdržíme s Madlou u sportu:
nejprve jízda na koni. („Madlo, prosíme vás, nejezděte tak
dívoce na koni, máme o vás hrozný strach“, čímž je sou-
časně dána první příležitost k rozvinutí milostné zápletky),
pak ještě trochu rytmiky a koupání, a dáma je hotova. Dáma
ovšem již ví, co se sluší. Spinká na vskutku hraběcím loži
v hedvábném pyjama, a když se ráno, respektive v jedenáct
hodin dopoledne, pan hrabě přikrade k dveřím její ložnice
a nesměle zaklepe, uslyšíte ve zvuku i v obraze následující
scénu: „Dobré jitro, Madeleine, co pak děláte?“ — „Bimbám
nožičkami.“ A následuje krásný detail hezkých nožek Lídy
Baarové. To náhodou slyší právě přicházející hraběcí syno-
vec Max a rázem jsou oba páni do Madly po uši zamilováni.
Záležitost se nyní vleče pomalu vpřed, strýc a synovec na
sebe vzájemně žárlí až do chvíle, kdy hrabě v písni, kterou
si zpívá na balkoně, pozná, že: „někdy se stane, že srdce
vzplane v nepravý čas“ a „s krásou léta, žel bohu, jest veta,
vždyť jsem už, děvčátko, stár.“ Čímž je konflikt až na malé
detaily vyřízen a happyendu v manželství, obdařeném
v brzku dvěma dětmi, nic již nebrání.

Dovolený kulturní podvod.

V českém filmu jsme již dávno zvyklí setkávati se s di-
letantstvím. Většinou se to však před veřejností omlouvá ne-
dostatkem finančních prostředků, a z toho přímo vyplýva-
jících úsporných opatření při natáčení, t. j. spěch, laciná vý-
prava, špatní herci atd. To vše u filmů pražské Ufa od-
padá. Ufa dobře ví, že v dnešní době, lze-li vůbec ještě
ve filmu vydělávati, pak nutno vynaložiti všechny pro-
středky, omráčiti obecnost leskem a bohatstvím výpravy,
a hlavně získati nejširší zájem o filmy své produkce anga-
žováním nejpobulárnějších herců. Slavínský při realizaci
„Madly z cihelny“ zaujímal zcela ojedinělé postavení mezi
svými ostatními kolegy — českými filmovými režiséry.
Plného půl roku měl čas pracovati na svém filmu, měl po
ruce ty nejlepší technické spolupracovníky, našeho nejlep-
šího a nejpobulárnějšího herce Hugo Haase, stejně jako ne-
překonatelnou představitelku prostě ženy z lidu paní Nedo-
šinskou a výsledek — nabubřelé nic. Čítanková romantika,
falešná sentimentálnost, neslaný nemastný vtip, ztrnulost děje
a teatrálnost režijního podání — tím je asi charakterisován
tento český film, vlastně spíše česká verze německého velko-
filmu. Je to film, jehož existence je odůvodněna jen a je-
dině ziskovými motivy. Vydělat v českých kinech na česky
mluveném zboží, umožnit tím současně dovoz a výdělkové
možnosti pro pět německých operet, sanovat eventuelně
ztráty na berlínském podnikání — to jsou jediné důvody,
proč byl tento film natočen, a proč i nadále Ufa bude na
této cestě pokračovati. Tento film v ničem nesouvisí s našim
dnešním životem, nelíčí naši dobu, není pro nás žádným kul-
turním přínosem, neboť nám může a musí být úplně jedno,
zda si nějaký hrabě ve svém spleenu vzpomene na to, že
sňatek s chudým venkovským děvčetem může být prospěš-
ným zachováním jeho rodu. A čím rafinovaněji budou tako-
véto filmy veřejnosti předkládány, čím budou technicky, he-
recky a řečně, jednou snad bez Slavínského — i režijně
dokonalejší, tím důrazněji bude třeba odhalovati jejich po-
zadí, ze kterého vyrostly, a pro jehož obchodní zájmy se
takovýmito prostředky nejúčinněji pracuje.

Život a instituce

Dr. Karel Kříž:

Tragický vývoj nezaměstnanosti u nás

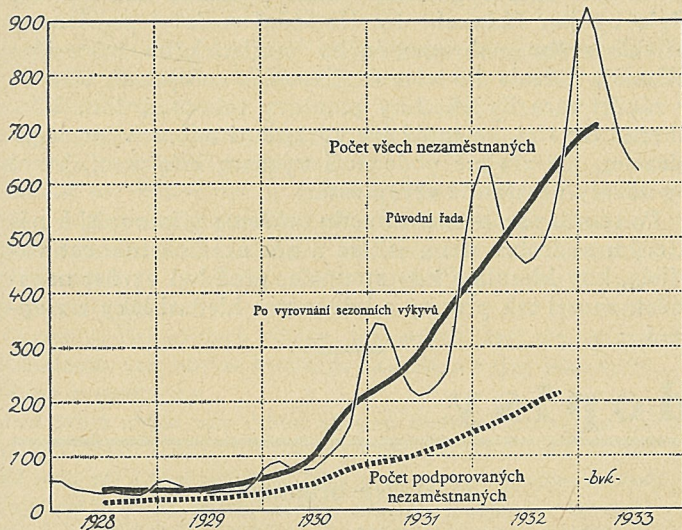
I.

Je skutečně pozoruhodné, jak málo si u nás veřejnost všímá vývoje hospodářských věcí. Věnujeme se zpravidla jen rozborům neaktuálnějších otázek dne, ale nesledujeme směr vývoje, nedíváme se, kam běží „trend“, celá tendence hospodářství. To ovšem platí i o četných politických a kulturních otázkách, jež jsou zpravidla rozebrány jen s hlediska okamžiku. A přece není nic poučnějšího než zamyslet se nad daty, jež ukazují, jak se vinul směr cesty, jímž jsme právě se řídili nebo byli k němu přinuceni. Ať máme sebe větší zálibu v teoriích, je přece jen toto hromadění poznatků z minulosti, toto empirické rozbírání, podkladem pro úvahy, jak léčit nemoci společnosti anebo jak postupovat, abychom se jich vyvarovali, anebo alespoň, abychom dovedli odhadnout, kudy jsme šli a kam asi naše další cesta směřuje.

To platí především o vývoji nezaměstnanosti u nás, který má všechny rysy národní tragedie. V letech 1928 až 1929 měli jsme kolem padesáti tisíc nezaměstnaných lidí, z nichž asi polovina byla podporována. Již roku 1930 se jejich počet zečtyřnásobil, měli jsme na dvě stě tisíc nezaměstnaných a opět téměř polovina dostávala podporu v nezaměstnanosti. O rok později se poměry dvakrát zhoršily. Nezaměstnaných bylo r. 1931 na čtyři sta tisíc, podporována jich byla již jen třetina. A zase o rok později, roku 1932, nastalo znovu dvojnásobné zhoršení. Počet nezaměstnaných stoupl na tři čtvrtě milionu lidí, z nichž něco přes třetinu dostávalo podporu. Počátkem letošního roku byli jsme ve vážném nebezpečí, že počet nezaměstnaných překročí milion osob, stát a odborové organizace mohly jich podporovati sotva čtvrtinu.

Vývoj nezaměstnanosti v Československu v letech 1928—1933.

(V tisících nezaměstnaných uchazečů o práci.)

Na našem grafu vidíme tři linie. Všechny mají vlastní tragický význam. Tenká nepřetržitá čára ukazuje, jak se vyvíjel počet nezaměstnaných v absolutních číslicích a jak v jednotlivých ročních obdobích kolísal podle pracovních sezon a pod vlivem různých domácích a za-

hraničních příčin. Ačkoliv ovšem vidíme, že čára stále stoupá, není z ní jasně patrná tendence, nevidíme, zda snad „trend“, směr čáry, se někde již v posledních měsících neláme (podstatněji, než ze sezonních příčin) anebo se na okamžik nezlomil již před tím. Tlustá plná čára ukazuje tento směr a zbavuje nás těchto nadějí. Vyloučíme-li sezonní výkyvy zimní a letní, i ostatní nárazy v průběhu roku a vypočítáme-li průměrný vývoj, dostáváme tuto tlustou plnou čáru, která po „vyrovnání sezonních výkyvů“ nás poučuje o tom, že od druhé poloviny r. 1929 do poslední doby — dalších dat dosud nemáme — ustavičně prudce stoupal počet našich nezaměstnaných státních příslušníků. Koncem první třetiny letošního roku nastává u této linie jakési zachvění, jako by nebylo vyloučeno, že se zlomí a nebude již směřovati příkře nahoru. Ale i kdyby se tato naděje splnila, je přece jen počet nezaměstnaných tak strašlivý, že znamená tragický problém pro stát, který má tři miliony dělníků.

Silná čerchaná čára je třetím stéblem dramatu dělnické nezaměstnanosti. Ukazuje, jak nízký je počet podporovaných lidí bez práce u srovnání s celkovým počtem nezaměstnaných. Veřejnost u nás pod vlivem tendenční žurnalistiky někdy nechápe, proč asi jedna třetina dělníků má vyšší podpory, které kolísají kolem čtyř set Kč měsíčně (i to je ovšem strašlivě málo na rodinu v bídě, jež musila vyprodati vše ze svého chudého majetku, které ovšem nezaměstnaný dostává nejvýše půl roku, kdežto druhé dvě třetiny nezaměstnaných jsou odkázány na dvacetikorunové podpory anebo na poukázky vydávané ministerstvem sociální péče rovněž v této částce na jeden týden. Věc je však velmi prostá. Dělníci, kteří dostávají tyto vyšší podpory v nezaměstnanosti, si na ně po léta platili vysokými týdenními příspěvky svým odborovým organizacím, které jsou pak nuceny vypláceti jim podpory v nezaměstnanosti. Ovšem, v dobách, kdy bývalo nezaměstnáno z celkového počtu organizovaných dělníků průměrně 5—10% členů, stačily příspěvky ostatních 90% zaměstnaných při případném užití nahromaděných fondů k tomu, aby odborové organizace samy mohly podporovati své nezaměstnané členy (nebo ty dělnické skupiny, jež vstoupily do stávky nebo byly z práce vyloučeny podnikatelem). Když však nezaměstnanost prudce vzrůstala, ukázala se nutnost, aby stát přispěl odborovým organizacím. V belgickém městě Gentu věc vyřešili tak, že státní pokladna poukazovala odborovým organizacím dvakrát až třikrát tak velkou částku, jako činily podpory nezaměstnaným dělníkům, které odborové organizace vyplácela z vlastních peněz. Tento tak zv. „gentský systém“ je zaveden i u nás a podle poslední změny zákona o gentském systému z r. 1930 vyplácel stát trojnásobek až čtyřnásobek částky, kterou odborové organizace mohly svým nezaměstnaným členům platiti. Stát tento příspěvek poukazuje přímo pokladnám odborových organizací, tedy právě tak, jak to stanoví tak zv. gentský systém. Poslední úpravou podpor nezaměstnaných, která byla provedena letos o prázdninách vládních nařízením podle zmocňovacího zákona, byly podpory nezaměstnaným, pokud šlo o státní příspěvek, opět sníženy.

Není tedy správné tvrzení, že nezaměstnané vydržuje jenom stát. Pravda je, že převážná většina odborových organizací dělnických se téměř úplně zhroutila pod strašlivým břemenem výše podpor v nezaměstnanosti, jejichž úhrn ustavičně hrozivě stoupal, jak rostlo procento nezaměstnaných členů odborové organizace. Kdy-

by byl stát jim nepřispěl na pomoc, musily by odborové organizace prostě ohlásiti úpadek.

Kolik dal stát na nezaměstnané?

Rok	Celkem (v milionech)	Na státní příspěvek k podpoře nezaměstnaných z tohoto případu
1928	14.9	13.9
1929	22.1	18.5
1930	63.4	47.7
1931	426.1	201.9
1932	695.6	365.7
1933 (podle státního rozpočtu)	750.0 (do 30. června vyplaceno)	280.0

Příspěvky, které odborově organizovaní dělníci platí svým organizacím, nejsou nikterak malé a mnohý, kdo ostře odsuzuje „nehospodářství“ s podporami v nezaměstnanosti, by si velmi rozmyslil je platit. U lépe placených dělníků není stokorunový i vyšší měsíční příspěvek vzácností. Uvážíme-li, že tyto příspěvky solidární platí i ti dělníci, kteří po léta práci neztratili a nemusí se ani obávat, že ji ztratí (na př. typografové), jeví se nám dělnická soudržnost a obětavost hned v docela jiném světle.

Abychom si učinili představu, kolik musili dělníci z vlastních těžce sebraných peněz obětovat příšeře nezaměstnanosti, stačí snad uvést úhrn částek, jež vyplatily odborové organizace, jež jsou členkami Odborového sdružení československého, z vlastních prostředků na řádných podporách v nezaměstnanosti. Kromě Odborového sdružení jsou zde ještě jiné organizační celky, takže jde o částky ještě vyšší, ačkoliv ovšem Odborové sdružení je z nich daleko největší.

Kolik daly organizace Odborového sdružení na nezaměstnané?

Rok	Ústřední svazy (v milionech Kč)	Německé svazy	Celkem
1928	3.1	3.2	6.3
1929	4.3	5.4	9.7
1930	12.0	11.3	23.3
1931	22.2	16.3	38.5
1932	40.9	30.0	70.9
Celkem	82.5	66.2	148.7

Od r. 1928 do loňského roku vzrostly tudíž výdaje těchto odborových organizací téměř dvanáctkrát a lze si představit, jaké oběti si samo dělnictvo musilo uložit, aby mohlo tento tíživý úkol splnit. Čteme-li pak ve večerních národně demokratické nebo agrární strany o „vyžírání republiky nezaměstnanými“, jímá nás opravdový hněv nad touto nevzdělanou, stupidní a odpornou demagogií. Je-li tři čtvrti milionu lidí bez práce, jsou to přece také jen lidé jako ti ostatní a je přirozené, že se tu a tam přihodí nějaké zneužití. Ale tváří v tvář těmto datům si teprve uvědomujeme, jaká zášť proti všem pracujícím a těm, kteří ne svou vinou práci ztratili — nammnoze právě vinou majitelů těch večerníků a novin, jež proti nezaměstnaným štvou — musí to býti, aby se tak zkrucovala pravda o věcech, jež přece mohou býti každému známy, dá-li si trochu práce, aby si o nich opatřil informace. Nízká zášť a nebetyčná hloupost se tu spojují k práci, jež může přinést zlé ovoce celému státu. Dodejme ještě, že až do r. 1930, kdy byl státní příspěvek k podporám v nezaměstnanosti, jež z vlastních peněz vyplácely a vyplácejí odborové organizace, zvýšen na trojnásobek nebo i na čtyřnásobek, podporovaly odborové organizace své nezaměstnané členy jen po 6—15 týdnů, kdežto od r. 1930 musily zvýšiti dobu, po níž se

vyplácí podpora, na 26—39 týdnů. Odborové organizace přinesly tedy další oběti a stálo by za to rozebrati jejich finanční stav, aby se ukázalo, jak vysoké oběti to byly. Majetky odborových organizací, jež byly strádány po léta a léta a jež dosahovaly někdy i desítek milionů Kč — jak pomalu takový fond z dělnických příspěvků roste, lze si představit — jsou nyní u velké většiny organizací naprosto ztraceny; byly vyčerpány nikdy nepředvídanou dlouhou trvajícím velkou nezaměstnaností.

Je počet nezaměstnaných „přehnaný“?

Někdy se mluví o tom, že „číslice o počtu nezaměstnaných jsou přehnané“. Ačkoliv je pravda, že vyřazením zejména sezonních dělníků z tohoto počtu by úhrn nezaměstnaných poklesl, lze i na podkladě obecně známého materiálu prokázati, že počet nezaměstnaných není nikterak „uměle vyšroubován do výše“, jak se tvrdí v některých dělnictvu nepřátelských časopisech. Z úředních dat, uvedených v posledních „Zprávách živnostenských inspektorů“, vyjímáme tento důkaz: V listopadu r. 1931 hlásily zprostředkovatelné práce celkem 337.654 nezaměstnaných, o rok později 601.438 nezaměstnaných, čili 263.784 lidí ztratilo za tento rok 1931-32 od listopadu do listopadu práci. Jak známo, musí býti všichni dělníci pojištěni u Ústřední sociální pojišťovny, a to tedy znamená, že počet jejich pojištěnců je také bezpečným ukazatelem zaměstnanosti. Stoupá-li počet pojištěnců Ústřední sociální pojišťovny, roste zaměstnanost, klesá-li, stávají se ze zaměstnaných lidí nezaměstnaní. Nuže, a v témže intervalu od listopadu 1931 do listopadu 1932 klesl počet pojištěnců Ústřední sociální pojišťovny s 2,351.000 lidí na 2,049.000 lidí. Čili 302.000 lidí ztratilo práci a pojištění u Ústřední sociální pojišťovny, to jest o 50.000 lidí více, než hlásily zprostředkovatelné práce. Když k tomu připojíme, že v tomto úhrnu chybí data o pojištěncích u pojišťoven úřednických a bratrských a u některých jiných ústavů, vidíme snad dosti názorně, že data o počtu nezaměstnaných u nás nikterak nejsou přehnaná a že je lze označiti jako správná. Je přirozené, že data o věci tak živé a tak různými zájmy ovládané, jako je počet zaměstnaných a nezaměstnaných, nejsou nikdy naprosto do detailu přesná, ale nepřímé důkazy nás přesvědčují o tom, že úřední data odpovídají velmi přibližně skutečnosti. Bylo by jen žádoucí, aby Ústřední sociální pojišťovna užívala svého nahromaděného statistického materiálu účinněji, dávala ho více k dispozici veřejnosti, aby se v zápětí zarazily všechny pomluvy tohoto druhu. Všeobecně lze říci, že totéž lze vytknouti odborovým organizacím, jež zřejmě podceňují význam informací, které by dávaly nestranné veřejnosti.

Po tomto všeobecném úvodu můžeme přistoupiti k některým podrobnostem, jak se u nás nezaměstnanost vyvíjela, kdy klesala a kdy stoupala, proč byl vzrůst nezaměstnanosti tak prudký a kde máme hledati léky a zlepšení.

dopisy

K otázce brannosti

Vážený pane redaktore!

Myslím, že nebude věci na škodu, vyslechnouti také jednou názor jednotlivce vojáka k otázce brannosti s jeho subjektivního stanoviska.

Každá výchova, nemá-li se minouti svým účelem, vyžaduje především u vychovávaného důležitý psychologický před-

poklad: Kladné stanovisko k ní i k metodě, nebo jinak je to pouze hrách na stěnu. Mám však dojem, že při výchově brannosti ustrnulo se pouze na metodě a druhý moment byl pominut úplně, což jest však při známém požadavku mravní zdatnosti armády méně pochopitelným.

Je proto především nutno, obrátiti se k samému vojáku a získat jej. Vojenská služba jako občanská povinnost je počítována se stanoviska jednotlivce jako břemeno. Víme všichni, že vlastně tvoří podstatnou životní hranici a ta část života, která jest před ní, nese vždy více méně známku jakéhosi provisoria, a definitivní životní uspořádání se vždy odkládá „až potom“.

Čím je toto břemeno obecnější, tím méně je počítováno jako křivda, poněvadž jedinec ví, že i druhý je na tom stejně. Ví-li však, že druhý břemenu uniká, hledá příčinu, proč sám zůstal pod ním.

Vojenská povinnost, stíhající zdravého člověka, je jakousi daní ze zdraví. Tento psychický moment hraje u každého jednotlivce vojáka důležitou roli, a je přirozeným, že tento moment je tím důležitějším, čím jsou neutěšenější poměry na trhu práce.

Obecně vzato, znamená to vyřazení z pracovního trhu na dobu 1½ roku. Že však břemeno ještě vzrůstá dalšími okolnostmi, jako úplnou ztrátou dřívějšího postavení, finančním nákladem po dobu vojenské služby, ztrátou naděje v opětne zařazení po návratu z vojny, která se dnes vlastně mění v úplnou jistotu, jest přirozeným.

Se stanoviska osobního blaha jednotlivce jest ale míra strasti měřena výhodou druhých.

Na druhé straně vidí pak, že lidé, kteří této povinnosti z jakéhokoliv důvodu unikli, vytvořili si vlastně z této své tělesné méněcennosti jakousi doživotní rentu, ať již spočívá ve finanční, společenské, či jakékoliv výhodě a přednosti vůbec.

Prakticky to znamená, že nevoják má kromě jiných výhod půldruharoční nárůst do života. Za to nemá voják nic, než trochu naděje, že se přece snad uchytl, neboť na druhé straně není mu poskytována ani sebemenší protihodnota.

Pro něho samého pak je to příliš deprimující skutečnost, když vidí, že jeho vrstevníci, kteří státu nesloužili, jsou postavením neb jakýmkoliv jiným způsobem hospodářsky daleko lépe zajištěni. Jest takřka normálním zjevem, že nastoupení vojenské služby má v zápětí úplnou ztrátu dřívějšího zaměstnání, která by za jiných okolností nenastala.

A nyní upřímně: Myslíte, že za těch okolností můžete sto procentně získati srdce vojáka? Jest možným, že mladí mužové v presenční službě toto nepocítují, avšak ztráta utrpená splněním občanské povinnosti se táhne jako stín a počítuje se později teprve v plné tíži, kdy jiní, časově nezkrácení, zabírají místa těch, kteří plnili své povinnosti.

Chce-li se vychovávat k brannosti, jest především nutno začít u vojáka samého, neboť opět k tomuto se obracíte, propagující brannost. Jest to pak opět vlastně dvojitě břemeno. Těch druhých se to přímo nedotýká, neboť ti zůstanou vždycky pod střechou.

Chce-li se získati duch vojáka, jest potřebí dáti mu určitou protihodnotu, tak, aby se necítil po návratu z vojny jako vyšlý odtěnkud z opatrovny.

Jest proto nutno, aby dostal alespoň částečně nahrazeno to, co oproti jiným ztratil, nehledě k finanční ztrátě. Proč by nemohl míti při umístování na trhu práce voják přednost před nevojákem? Proč by se nedala zajistiti povinnost zaměstnavatele, přijmouti zaměstnance vrátivšího se z vojny?

Před rokem přišlo se s návrhem zákona o započítání vojenské služby soukromým zaměstnancům. Zdá se však, že tento návrh usnul někde ve stolku.

Dnes, kdy je zapotřebí nejširší okruh těch, kteří se k armádě staví kladně, bylo by na čase, aby se s ním přišlo. A v rozsahu

co nejširším, se započítáním vojenské, neb aspoň části vojenské služby, nejenom zaměstnancům soukromých ústavů, nýbrž i zaměstnancům svobodných povolání, advokátů, notářů, geometrů a t. d.

Uvážili-li se naproti tomu, že starší generace dostala započítáno nejenom efektivně odslouženou vojenskou povinnost ve válce, ale ještě i nadhodnotou ve formě válečných pololetí resp. i více, musíme si říci, že jsme skutečně generací, která žije pouze ve stínu generace předešlé.

Zatím, co ta se vyžívá poměrně v mužných letech ze započítaných a nadhodnocených let a z konjunkturálně výhodných míst, stojíme my vlastně jako žebráci, abychom se krmili drobty, které spadnou s jejich stolu.

Proč by tedy nebylo možno vážně přikročiti k projednání zákona o započítání vojenské služby a neužívat ho vždy jako sladké pilulky, když je zapotřebí?

V dokonale úctě oddaný

Dr. Jan Žáček

Hospodářská práce Čechů na Slovensku

Vysokoctený p. redaktor!

V 37. č. Vášho časopisu uveřejnený bol článok Jolly Friedmannovej o slovenskom probleme s hľadiska hospodárskeho. Keďže ct. redakcia ochotne umožnila repliku na tento článok už v minulom čísle „Přítomnosti“, prosím, aby laskave prijala a uverejnila pripomienky i podpísaného Slováka.

S hľadiska Slovákov bolo by iste výhodnejšie, keby počas prevratu, resp. pri spojení sa s Čechmi v spoločný štát boli by priniesli sebeprimeraný hospodársky kapitál. Bohužiaľ, nebolo tomu tak. V novom oslobodenom štáte octli sme sa my, Slováci, ako holý v trní. Dobrých 80% bank. kapitálu, obchodu a priemyslu bolo v rukách nenašských. Len niekoľko garbiarní v Mikuláši, niekoľko slabých bank, tlačiarň a málo obchodov bolo v rukách Slovákov. A tak to bolo i s tou pôdou. Naše boly neúrodné stráne, ostatok v rukách zmadarčenej šlachty a kléru. Teda pri posudzovaní dnešnej funkcie českého kapitálu nemožno prezierať tento poprevratový stav; z čoho vychodí, že poslovenčenie Slovenska i na hospodárskom poli bez zásahu českého kapitálu bolo neprevediteľné.

Obmedzím sa v tomto článku len na jednu složku národného hospodárstva, t. j. na peňažníctvo. Táto skoro najdôležitejšia složka hospodárstva na Slovensku bola ovládaná takmer z 90% maďarským alebo nemeckým kapitálom. I ten židovský kapitál vo svojich prejavoch a účinkoch bol tiež len maďarský. Tu máme na pr. často spomínanú Slovenskú všeobecnú úvernú banku, ktorá pod patronanciou niekoľkých Slovákov bola založená po prevrate v Bratislave a spojila predprevratové pobočky Maďarskej všeobecnej úvernej banky v Budapešti v nový útvar, na ktorom sa však okrem mena vôbec nič nezmenilo. Tento zdánlivo podľa firmy slovenský ústav mal tvoriť najsilnejšiu oporu maďarského hospodárskeho vlivu na Slovensku a mal pokračovať v expanzii tohoto vlivu na územie Slovenska tak, aby k politickému osamostatneniu vôbec nedošlo. Ústav v prvých rokoch po prevrate získal niekoľko ďalších solidných a starých bank provinciálnych i s ich pobočkami a takto koncentroval veľmi značné procento veškerého peňažníctva a podroboval ho výhradne vlivu Budapešte. O tom najlepšie svedčí stav úradníctva, ktoré v týchto ústavoch bolo zamestnané. Slovák tu bol skutočne bielou vránou.

Okrem tohoto ústavu bolo na Slovensku niekoľko vo svojom význame nepomerne menších peňažných ústavov, kontrolovaných rovnako z cudziny, hlavne však z Budapešte a aj dosiaľ niektoré z týchto ústavov, pravda len zdánlivo slovenských, podlieha rozhodovaniu a vlivu zadunajskému. Mimo toho bolo na Slovensku veľa t. zv. malobank, ktoré boly roztrúsené po celej zemi, takže každé mestečko s 2000—3000 obyvateľmi malo svoju lokálnu banku. Príčiny tejto finančnej roztrieštenosti tkvely v predvojnovom uhorskom zákonodar-

stve, ktoré umožňovalo zakladať takéto akciové banky, hoci len s nepatrným kapitálom a poväčšine ako banky rodinné. Do nedávna a ojedinele ešte i teraz vidíme na Slovensku banky, patriace jednej, alebo dvom rodinám, ktoré kryjú sa za svoju banku, ovládajú hospodársky určité miesto alebo širší okruh. Vychodilo, že akcie boli v rukách obmedzenej skupiny neslovenských ľudí, kdežto vkladateľom bol Slovák a drobný slovenský ľud, ktorý na miesto do záložní a sporiteľní, ktorých práve na Slovensku nebolo, ukladal svoje ťažko nadobudnuté groše do správy týchto rodinných bank. A ako niet kostola bez farára a kostolníka, tak bola nemysliteľná takéto rodinná banka bez advokáta, a to nie jedného, ale niekoľkých, ktorí spolu s rodinou a súc často z rodiny, držali vo svojej moci celú banku a s ňou každého, kto žiadal o úver. Ešte i dnes nie je vzácny zjav, že malý slovenský človek nemôže jednať s bankou inak — či už ide o úver, splátky, alebo o predĺženie — dokiaľ neprešiel kanceláriou bankového advokáta, lebo inak prístupu k bankovému riaditeľovi vôbec nemal. Je priezračné, prečo sa tak dialo: útraty s tým spojené nerátaly sa k ťarche úrokových sadzieb, ale tvorily zvláštne výlohy, ktoré, keď sa prirátaly v konečných výsledkoch k sadzbe, dosahovali na ťarchu dlžníka úžasnú percento. Pritom sa nemohlo hovoriť o žiadnej úžere, keďže vec bola praktikovaná dávnejšie na celom Slovensku, ako vidno jednoduchými prostriedkami, ale veľmi rafinovane, takže na tieto banky nebolo možno aplikovať paragraf trestného zákona. Veľké i malé banky neslovenské používaly vklady drobných vkladateľov — mimo nepatrného percenta, vyhradeného pre t. zv. sedliacke úvery, k financovaniu všetkého možného, najmä šľachtických veľkostatkov a ďalej k podpore obchodu drevom. Český kapitál, ktorý postupne na Slovensko prenikal, nemal záujmu na takomto kšeftárstve, nerozpoznával sa z dôvodov zvláštnej chamtivosti alebo túžby po veľkých ziskoch, lebo veď v rokoch konjunktúry mal možnosť investovať v historických zemiach a nebolo mu treba prevádzať investičnú činnosť na Slovensku, kde bola malá priemyslová tradícia a kde každý pokus o zpriemyslenie určitého kraja bol zle zaplatený „detskými chorobami“. Keď potom prišli slabé hospodárske roky, a to nie len u nás, ale postupne na celom svete, keď došlo k hospodárskej kríze v jednotlivých odvetviach výroby a priemyslu, je pochopiteľné, že Slovensko bolo postihnuté veľmi ťažko. Nie len preto, že sa s ním snáď macošsky zaobchádzalo a zaobchádza, ale i z toho dôvodu, že Slovensko a Podkarpatská Rus boli prevažne zainteresované v prosperite roľníckych výrobkov a na konjunktúre drevárskeho trhu. Čo sa týka drevárstva, vieme, ako bolo ono postihnuté priamo katastrofálne, a na Slovensku pochopiteľne musela sa kríza odraziť intenzívne nie tak na stratách kapitálových na samotnom dreve, ktorého vlastníkom je slovenský ľud len v malom percente, ako skôr na strate pracovných možností, najmä v horských krajoch. V drevárstve bol najviac postihnutý sám štát, ako vlastník veľkých objektov štátnych, alebo štátom spravovaných, takže v tomto smere o špeciálnej bolesti slovenskej, zapríčinenej českým elementom, nemožno hovoriť. Naopak, sme svedkami toho, že ačkoľvek štát na lesných manipuláciách s ohľadom na dosiaľ trvajúce ceny na svetovom trhu dopláca, preca len snaží sa podchytiť aspoň v obmedzenom merítku prácu v lesných objektoch, aby podľa možnosti mohol zamestnávať najchudobnejších z chudobných.

Uvážme teraz, aká by sa bola vyvinula hospodárska situácia na Slovensku predovšetkým pre slovenský ľud, keby český kapitál, lepšie rečeno československý (že prečo „československý“, poviem ešte), nebol by vlíval na slovenské peňažné ústavy a keby tie veľké i malé banky boli ponechané svojmu osudu v časoch tak kritických, aké prežívame teraz. Predovšetkým slovenský človek bol by odniesol nedozierne hospodárske škody, a to nie len tak, ako ich odnáša každý, kto

zostal bez zárobku a možnosti zárobku, ale i tak — čo je o veľa horšie — že by na Slovensku bol vznikol podobný zjav, aký nedávno prešiel v obrovskom merítke v bankách v USA., ktoré sa zhrútily ako domčeky z karát a kde jedinými pozostalými, ovšem nariekajúcimi, ostali vkladatelia. Konečne nechodme pre príklady ďaleko: spomeňme si, koľko podobných bank, ktoré na rovnakom princípe boli v starom Maďarsku a ostaly po svetovej vojne v územiach, dnes patriacich Rumunsku a Jugoslávii. Všimnime si, koľko z týchto útvarov dosiaľ krízu prežilo. Vidíme, že zahynuly takmer všetky a pod ich troskami ostaly prirodzene vklady. Podobný osud bol by zastihol i vkladateľov na Slovensku, keby ten systém, ktorý sa autorke snáď páči, bol trval až po dnes. Jedine tomu máme čo ďakovať, že sa tak nestalo, že český kapitál — bez toho, pravda, že by bol túto veľmi chmúrnú dobu predvídal — sa v rokoch prosperitých uchopil iniciatívne konsolidačnej práce na Slovensku, kde sa mu podarilo za posledných 10 rokov skoncentrovať hlavne drobné peňažníctvo v celky nepomerne väčšie, následkom toho i odolnejšie a životaschopné.

Nie som povolaný a ani nemienim reklámne hájiť české banky, pracujúce na Slovensku. Ale vychodiac z faktov, že počas prevratu jestvujúce banky slovenské pre nedostatok kapitálu nemohly vlívať na drobné nenašské banky v smere južnom, musíme uznať, že nebyť českej pomoci, bol by hospodársky život na Slovensku v týchto rokoch nie len úbohý, ale tak chaotický, že nestačil by ani ohromný počet miliónov, aby boli napravené škody, ktoré by iste nastaly.

Hlbšie posúdiť prenikanie a politiku českého kapitálu na Slovensku patrí predovšetkým slovenským odborníkom. Pani Friedmannová dotkla sa problému s hľadiska všeobecného a tedy taká je i moja odpoveď. Pozorujem u nás verejný život od návratu z Ruska. Čítal som nejednu kritiku o účinkovaní Čechov na Slovensku, avšak na nepriaznivý posudok o českom bankovníctve na Slovensku sa veru nepamätám, hoci pripúšťam, že takéto kritiky snáď odzneli. Tým chcem len to povedať, že činnosť českých bank u nás je považovaná vo všeobecnosti ako postupné vymanie sa z hospodárskej závislosti na cudzom kapitále. Opakujem: bolo by pre Slovákov iste výhodnejšie, keby na tomto poli boli nie len sebestační, ale schopní aj expanzivity. Ale márne hlásať otázky „keby“. Museli sme rátať s danými realitami a keď sa dívame na veci s hľadiska tohoto, musíme spravdlive priznať, že český bankový kapitál na Slovensku s hľadiska štátneho a národohospodárskeho len pomohol.

Slovensko trpí skutočne mnohými nedostatkami. Keby sme znovu začínali, v mnohom by sa musela zaviesť iná taktika. V jednom však: v hospodárskom budovaní postup by nebol iný, než aký bol a aký je. Terajšiu politiku, resp. politickú krízu nezavinily české banky, lebo ich činnosť, počítajúc s hodnotovými faktami, nemá nič do činenia s politickými stranami. Výsledky tejto práce sa už objavujú a jasnejšie sa objavja len v budúcnosti, keď celkový hospodársky stav nášho štátu sa zlepší. Že centrum hospodárskej pomoci je v Prahe, to nás nebolí. A cífať — kto by doporučoval, kto si neželá rozkladu a rozvalu?

S hľadiska národného prial by som si len jedno: aby nie len štátne úrady, ale i súkromné hospodárske podniky na Slovensku dostaly i zovňajší slovenský ráz, aby všetko, čo je nie priechodné, malo slovenskú patinu, aby čím prv nastal čas, keď na všetky podniky založené, alebo prebrané českým kapitálom, všetci Slováci mohli povedať: je to naše, slovenské! Nemyslím na akýsi separatizmus, ktorý menovite v hospodárskych veciach je nemožný, lež na akúsi istotu, ako keď Čech v Pardubiciach povie „české“, pri čom rozumie československé.

Anton Granatier,

tajomník odbočky Národnej rady čsl.,
Bratislava.